

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Навчально-науковий інститут права НУВГП

Навчально-науковий інститут агроекології та землеустрою НУВГП

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової
допомоги у Рівненській області

Головне управління Держгеокадастру у Рівненській області

Громадська організація «Рівненський обласний осередок
Всеукраїнської Екологічної Ліги»

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Регіональна науково-практична конференція

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДООХОРОННОГО
ЗАКОНОДАВСТВА**

Збірник тез
4-5 червня 2020 року

Рівне 2020

У збірнику опубліковано тези учасників Регіональної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми природоохоронного законодавства», 4-5 червня 2020 року, м. Рівне. Рівне : НУВГП, 2020 – 104 с.

Редакційна колегія

Мошинський В.С. – ректор НУВГП, д.с-г.н., професор; **Савіна Н.Б.** – проректор НУВГП з наукової роботи та міжнародних зв'язків, д.е.н., професор; **Цимбалюк В.І.** - директор навчально-наукового інституту права НУВГП, к.ю.н., професор; **Прищепа А.М.** – директор навчально-наукового інституту агроєкології та землеустрою НУВГП, керівник Громадської організації «Рівненський обласний осередок Всеукраїнської Екологічної Ліги», к.с-г.н., професор; **Міщук І.В.** - заступник директора з навчально-методичної роботи ННІП, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін; к.ю.н., доцент; **Гришко В.І.** - заступник директора з наукової та виховної роботи ННІП, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності, к.пед.н.; **Бедункова О.О.** - заступник директора з наукової роботи ННІАЗ д.б.н., професор; **Мельничук Ю.І.** - завідувач кафедри правових природоохоронних дисциплін, к.філос.н.; **Швець О.М.** - старший викладач кафедри правових природоохоронних дисциплін, к.ю.н.; **Овдіюк В.П.** - директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Рівненській області; **Корзун Р.В.** - заступник начальника Головного управління Держгеокадастру в Рівненській області.

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування (протокол № 6, від 26 червня 2020 р.)

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Цимбалюк В. І., Лівчук С. Ю. Загальна характеристика системи органів та їх повноважень у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.....	6
Прищеп А. М. Впровадження директиви ЄС в галузі охорони атмосферного повітря в частині визначення зон та агломерацій.....	11
Міщук І. В., Жмаченко Ю. Ю Види правопорушень, які виникають з земельних правовідносин.....	16
Швець О. М., Ліщинський А. Г. Загальна характеристика природоохоронного законодавства України: проблеми та перспективи.....	20
Скиба В. П. Порушення природоохоронного законодавства у межах водозборів річок Приазов'я.....	23
Гришко В. І., Пелешок І. І. Історико-правові аспекти формування інституту відповідальності за нераціональне використання водних об'єктів.....	24
Бедункова О. О. Імплементція положень директиви ради 91/676/ЄС про захист вод від забруднення біогенними елементами.....	28
Мороз О. Т., Левківський Р. В. Про необхідність кодифікації екологічного законодавства.....	31
Прищеп А. М., Бедункова О. О., Ходаковський Ю. Л. Нормативно-правова база з управління та поводження з твердими побутовими відходами: проблеми та перспективи розвитку.....	34
Благодир С. М., Батарчук І. І., Кузьмич В. С. Збереження лісового фонду як важливого компонента природоохоронного комплексу.....	38
Бурченко Ю. В. Адміністративна відповідальність за порушення умов карантину щодо відвідування лісових масивів та паркових зон.....	41
Водоп'ян Т. В. Правове регулювання відшкодування шкоди завданої порушенням права громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище.....	46
Швець О. М., Магура К. З. Правові проблеми відновлення земель.....	49
Прищеп А. М., Фізик І. В., Грицюк І. І., Грицюк В. В. Створення законодавчих умов впровадження державного лісового кадастру, обліку, моніторингу та проведення національної інвентаризації лісів в	

Україні.....	52
Богатирчук В. В. Проблематика правового регулювання процесу утилізації та переробки відходів в Україні, досвід Німеччини.....	54
Давидюк М. О. Проблема видобутку бурштину у Рівненській області...	59
Іщенко О. М., Яруш М. В. Характеристика відповідальності за порушення екологічного законодавства.....	62
Градиська Ю. В., Багатко А. С. Історико-правові аспекти правового регулювання земельних відносин.....	67
Гвоздецький В. Д., Віннічук І. В. Поняття та види юридичної відповідальності за неналежне використання земель історико-культурного призначення.....	73
Благодир А. А., Єфімчук М. В. Еволюція права у сфері правової охорони земель.....	78
Прищепа А. М., Фізик І. В., Грицюк І. І., Грицюк В. В., Копій М. Л., Копій С. Л., Копій Л. І. Заліснення порушених земель як елемент збільшення лісистості.....	82
Клименко В. О. Правова охорона земель в українському законодавстві.....	84
Курилюк О. О. Оцінка та аналіз реформ водного законодавства України.....	87
Мороз О. Т., Шур Т. М. Правові аспекти вирішення проблеми забруднення поверхневих вод.....	92
Золотарьова І. Б. Норми та критерії комплексного оцінювання еколого-агромеліоративного стану осушуваних ґрунтів.....	96
Цимбалюк В. І., Швець О. М., Степанець В. В. Правове регулювання забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах карантину людей.....	98
Мельничук Ю. І. Альтернативні способи врегулювання еколого-правових конфліктів.....	101

ВСТУП

Регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми природоохоронного законодавства» присвячена Всесвітньому дню охорони довкілля, який щорічно відзначається 5 червня.

Історія відзначення Всесвітнього дня охорони довкілля розпочалася 11 травня 1971 року з того, що генеральному секретареві ООН надійшло звернення, яке підписали 2200 діячів науки й культури з 23 країн світу. Вони попереджали людство про безпрецедентну небезпеку, що загрожує йому у зв'язку із забрудненням довкілля: «Або ми покінчимо із забрудненням, або воно покінчить із нами».

У 1972 році у Стокгольмі відбулася Всесвітня конференція із захисту довкілля, на якій були присутні повноважні представники 113 держав. Учасники конференції ухвалили рішення щодо щорічного проведення Всесвітнього дня охорони довкілля 5 червня.

Офіційно Всесвітній день охорони довкілля був заснований Генеральною асамблеєю ООН на її 27-й сесії 15 грудня 1972 року (резолюція № A/RES/2994 (XXVII)). Також була заснована нова організація в системі ООН — Програма ООН по навколишньому середовищу, під егідою якої з тих пір і відзначається всім світовим співтовариством щорічно День охорони довкілля.

Ця дата стала однією з найважливіших подій екологічного календаря та одним із основних способів привернути увагу світової громадськості до проблем довкілля, а також стимулювати політичний інтерес і відповідні дії.

Святкування цього Дня розраховане на те, щоб привнести людський фактор у питання охорони довкілля; дати народам світу можливість активно сприяти стійкому й справедливому розвитку; сприяти розумінню того, що основною рушійною силою зміни підходів до природоохоронних питань є громади; а також роз'яснити корисність партнерських відносин, щоб у всіх країн і народів було більш безпечне та благополучне майбутнє.

Цимбалюк В. І., к.ю.н., професор; Лівчук С. Ю., студентка 3 - го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ОРГАНІВ ТА ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

На сучасному етапі розвитку України забезпечення сталого природокористування, раціонального використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища є одним із найголовніших завдань суспільства, держави та й всього світу. Раціональне використання і відтворення природних ресурсів стає однією з найбільш глобальних проблем людства. Реалії сьогодення свідчать, що одним із факторів, який визначає процес формування розвиненої правової держави є забезпечення належного стану охорони навколишнього природного середовища в Україні. У Конституції України забезпечення прав громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, належне забезпечення екологічної безпеки визнані обов'язком держави. Тому відповідно до даної норми потрібно дослідити ієрархічну систему органів, їх повноважень, обов'язків у сфері охорони довкілля та раціонального використання ресурсів. [1]

Під поняттям система органів ми можемо розглядати сукупність суб'єктів, які виконують певні, законодавчо визначенні повноваження, з метою охорони навколишнього природного середовища. Згідно з цим положенням виникає така класифікація:

- органи загальної компетенції: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи;
- органи спеціальної компетенції, до яких віднесено центральні органи виконавчої влади, урядові органи державного регулювання із підпорядкованими їм територіальними підрозділами, для яких забезпечення реалізації екологічної політики та охорона

навколишнього середовища на загальнодержавному та місцевому рівнях є головним призначенням. [1]

Перш за все необхідно дослідити повноваження Верховної Ради України у цій сфері. Оскільки ВРУ є органом законодавчої гілки влади, то до її виключної компетенції у сфері охорони навколишнього природного середовища входять такі обов'язки:

1. Прийняття законодавчих документів, що містять концептуальні, програмні положення для вирішення актуальних екологічних проблем. До даної групи належать такі повноваження:

а) визначення основних напрямів державної політики у галузі охорони навколишнього природного середовища;

б) затвердження загальнодержавних екологічних програм;

в) затвердження указів Президента України про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; [4]

2. Відповідно до статті 9 Конституції України усі міжнародні пакти є джерелами українського законодавства лише у випадку ратифікації Верховною Радою України. Невичерпний перелік актів, що ратифіковані ВРУ: [3]

Конвенція про охорону біологічного різноманіття - 7 лютого 1995 р.

Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біорізноманіття - 6 грудня 2002 р.

Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) - 14 травня 1999 р.

Президент України (відповідно до наданих прав, виступає гарантом стабільності суспільних правовідносин, у тому числі й правовідносин у екологічній сфері, також має можливості активно впливати на розвиток екологічного законодавства, вдосконалення організаційної системи регулювання в галузі забезпечення екологічної безпеки, формування програм і заходів, спрямованих на попередження й нейтралізацію шкідливих техногенних впливів).

Рада національної безпеки і оборони України, до повноважень якої зокрема віднесено внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони, зокрема і в сфері екологічної безпеки; координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної (у тому числі екологічної) безпеки і оборони у мирний час; координація та здійснення контролю за

діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони за умов воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України. [2]

Кабінет Міністрів України (здійснює реалізацію екологічної політики; безпосередньо пов'язаний із здійсненням усіх інших його повноважень в економічній і соціальній сферах, має за свою мету забезпечення захисту екологічних інтересів держави та її громадян, утворює Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, тощо). [4]

Важливе значення у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграють органи місцевого самоврядування, які здійснюють та реалізують політику охорони довкілля на місцях. У зазначеній сфері до їх компетенції, відповідно до ЗУ «Про місцеве самоврядування», належить: [5]

1) підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

3) справляння плати за землю;

4) координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів;

5) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

6) визначення території для розміщення відходів відповідно до законодавства;

7) здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами;

8) здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи;

9) надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону.[5]

До найважливіших повноважень органів місцевого самоврядування в сфері екології входить здійснення контролю за дотриманням земельного і природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів. При цьому ОМС зобов'язані у межах чинного законодавства та компетенції вирішувати публічні справи на користь та в інтересах місцевого населення.

Вище перераховані органи тим чи іншим чином дотичні до забезпечення, створення та реалізації політики та стратегії охорони довкілля та створення стабільної екологічної ситуації. Більш прицільною, щодо охорони довкілля, є робота спеціальних органів державної влади.

Основним спеціалізованим органом державної влади у сфері природокористування є Державна екологічна інспекція. Відповідно до положення «Про державну екологічну інспекцію» зазначений орган виконує такі повноваження: [6]

1) реалізація державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

2) здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, щодо: охорони земель, надр; екологічної та радіаційної безпеки; охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду; охорони, захисту, використання і відтворення лісів; збереження, відтворення і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття; раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного та рослинного світу;

ведення мисливського господарства та здійснення полювання; охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів; охорони атмосферного повітря; формування, збереження і використання екологічної мережі; стану навколишнього природного середовища; поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами; здійснення заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі;

3) внесення на розгляд Міністра екології та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Державна екологічна інспекція є центральним органом виконавчої влади, який при здійсненні своїх обов'язків прямо підпорядковується Кабінету Міністрів України. [6]

Центральні органи виконавчої влади – це органи спеціальної компетенції та урядові органи державного регулювання із підпорядкованими їм територіальними підрозділами, для яких забезпечення реалізації екологічної політики на загальнодержавному та місцевому рівнях є єдиним, головним призначенням. Серед центральних органів виконавчої влади зі спеціальними природоохоронними повноваженнями провідна роль належить Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України, що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки. Деякі функції у природоохоронній сфері реалізуються Міністерством охорони здоров'я України – центральним органом виконавчої влади, щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, санітарного і епідемічного благополуччя населення. [2]

Проведені дослідження вказують на неузгодженість дій органів державної влади різного рівня компетенції та органів місцевого самоврядування у природоохоронній сфері. Але охорона навколишнього природного середовища – це комплексна проблема, що потребує координації зусиль всіх суб'єктів. Тому вкрай актуальною стає необхідність реформування діючої адміністративно-правової

системи суб'єктів забезпечення екологічної безпеки та природоохорони, удосконалення правових засад їх діяльності, встановлення нових критеріїв оцінки ефективності природоохоронної діяльності органів виконавчої влади із врахуванням європейських норм і стандартів.

Література:

1. Балюк Г. І. Екологічне право України : консп. лекцій у схемах (Загальна і особлива частина) : навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 192 с.
2. Боголюбов С. А. Актуальные проблемы экологического права : монография. Москва : Юрайт, 2014. 607 с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Положення про Державну екологічну інспекцію України. Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>.

УДК 504.062

Прищеп А. М., к.с-г., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИРЕКТРИВИ ЄС В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В ЧАСТИНІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗОН ТА АГЛОМЕРАЦІЙ

Основним питанням сьогодення всієї світової спільноти є дотримання екологічних прав людини, в першу чергу на безпечне життя та здоров'я, яке забезпечується в тому числі і формуванням екологічно безпечних умов проживання. Якість атмосферного повітря – це один із пріоритетних екологічних факторів неживої природи, що

формує ці безпечні умови. Наслідки забруднення атмосферного повітря мають глобальних, державний та регіональний характер.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони, відкрило можливості та створило нові стандарти у різних сферах суспільного життя, включаючи й сферу охорони довкілля.

Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 21.05.2008 р. про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи [1] та план її реалізації [2] ставить нові завдання перед органами державної та місцевої влади про модернізацію системи моніторингу атмосферного повітря, і встановлення порогових критеріїв, нових стандартів оцінювання якості атмосферного повітря.

Метою дослідження є впровадження директиви ЄС в галузі охорони атмосферного повітря в частині визначення зон та агломерацій.

Об'єктом дослідження є процеси організації та модернізації моніторингу атмосферного повітря в системі державного моніторингу, згідно рекомендацій Директиви ЄС.

Створення національної системи моніторингу якості атмосферного повітря передбачає запровадження сучасної мережі спостереження на регіональному рівні, з виділенням локальних територій на яких потрібно проводити спостереження; встановлення автоматизованих постів спостереження для оперативного збору, оброблення та передачі інформації про рівні забруднення атмосферного повітря та прийняття управлінських рішень, щодо покращення якості атмосферного повітря.

Розширення переліку забруднюючих речовин дозволить знизити екологічний ризик для населення та розробляти плани дій щодо якості повітря для відповідних територій. До спостереження, крім сірчистого газу, двоокису азоту та окису азоту, твердих частинок повинні, свинцю, окису вуглецю, потрібно включати такі забруднювачі, як озон та дрібні фракції суспендованих речовин PM_{2.5} і PM₁₀, які не контролюються на постах спостереження в державному моніторингу довкілля.

Запровадження сучасної системи моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря базується на виділенні зон агломерацій, встановлення автоматизованих стаціонарних постів для вимірювання забруднюючих речовин.

Згідно постанови [3] в Україні розмір агломерації визначають при чисельності населення урбосистеми 250 тис. і більше, для менших урбосистем моніторинг проводять на рівні області. Ми пропонуємо розмір агломерації визначати з врахуванням прилеглих до міст територій.

Наші дослідження прилеглої до урбосистеми агросфери підтвердили, що сучасні міста агропромислових регіонів здійснюють вплив на прилеглу агросферу та змінюють якість довкілля [4-8]. Виділено зони впливу урбосистем на агросферу які включають резистентну, дисипативну та буферну. [7]. Перша зона (резистентності) концентрично розміщена навколо урбосистеми. Для неї характерні слабко змінені ознаки урбосистеми та сильно змінені ознаки агросфери. У цій зоні чітко відслідковується негативний зворотний зв'язок урбосистеми, який проявляється у послабленні стійкості екологічної підсистеми агросфери та позитивному зворотному зв'язку у урбосистемі, що простежується у соціальній та економічній підсистемі агросфери. Її розміри відповідають розмірам першого приміського поясу. Дисипативна зона сформована радіусом, що дорівнює радіусу другого приміського поясу, з врахуванням зони ймовірного розсіювання забруднюючих речовин. Буферна зона враховує транспортні магістралі.

Моніторинг якості атмосферного повітря з врахуванням зон впливу передбачає організацію стаціонарних та пересувних постів спостереження (табл.1).

Пропонуємо у резистентній зоні проводити щомісячні спостереження за станом атмосферного повітря на маршрутних постах спостережень. У дисипативній зоні, проводити щосезонні спостереження у визначених пунктах маршрутних постів та рекомендувати органам місцевого самоврядування встановлювати автоматизовані стаціонарні пости спостереження.

Зміни стану атмосферного повітря відслідковуємо на маршрутних постах спостережень, які встановлюємо у відповідних точках перетину відповідних зон з напрямками світу.

Таблиця 1

Спостереження за станом атмосферного повітря

Об'єкт	Види постів спостереження, кількість	Програма спостережень	Речовини
Урбосистема та ризезентна зона агросфери ЗВУ	Стаціонарні пости спостереження (опорні, неопорні) Від чисельності населення урбосистеми з врахуванням чисельності населення резистентної зони	Повна – опорні стаціонарні пости, скорочена – неопорні стаціонарні пости	Пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, оксид азоту, речовини концентрація яких перевищують ГДК, озон та дрібні фракції суспендованих речовин PM _{2.5} і PM ₁₀
Ризезентна зона агросфери ЗВУ	Маршрутні пости, 8 фіксованих точок на межі дисипативної зони (пертин межі зони із сторонами світу)	1 раз в місяць	Пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, оксид азоту та речовини концентрація яких перевищують ГДК, озон та дрібні фракції суспендованих речовин PM _{2.5} і PM ₁₀
Дисипативна зона агросфери ЗВУ	Маршрутні пости спостереження Фіксовані точки (перетину сторін світу з межею дисипативної зони)	1 раз в місяць	
Буферна зона	Маршрутні пости спостереження Визначені місця у населених пунктах, через які проходять транспортні магістралі.	1 раз в місяць	

Таким чином, визначення зон та агломерацій для всієї території України дозволить оцінювати стан і реагувати на зміни якості атмосферного повітря, розробляти плани дій з охорони довкілля та формувати безпечні умови проживання населення.

Література

1. Директива 2008/50/ЄС Про якість атмосферного повітря <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:152:0001:0044:EN:PDF>.
2. План імплементації Директиви 2008/50/ЄС затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 371 «Про схвалення розроблених Міністерством екології та природних ресурсів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС». http://www.kmu.gov.ua/document/248103008/Dir_2008_50.pdf.
3. Постанова кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 827 Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-2019-%D0%BF>.
4. Клименко М.О., Прищеп А.М. Просторові зміни агросфери під впливом урбанізації *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету до VI науково-практичної конференції «Сучасні проблеми збалансованого природокористування»*, Кам'янець-Подільськ, 2011. С. 59-62.
5. Прищеп А.М. Агросфера як об'єкт соціо-економіко-екологічного дослідження урбосистем /Збірник наукових праць "Вісник НУВГП" випуск 4 (60) 2013 р. серія "Сільськогосподарські науки" ст.. 28- 35.
6. Прищеп А.М. Забруднення атмосферного повітря агросфері зони впливу урбосистем автотранспортом *Природное асяроддзе Полесья: асаблівасці і перспектывы развіцця: зб. навук. прау/Палескі аграрна-экалагічні НАН Беларусі; рэдкал .М.В.Мыхальчук (гал.рэд.). - Брэст:Альтернатыва, 2014. - вып. 7. с. 69-71*
7. Прищеп А.М. Зонування прилеглих до урбосистем територій з урахуванням екологічних чинників /Збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Науково-інноваційний супровід збалансованого природокористування», м. Рівне 2019р.
8. Прищеп А. М. Моніторинг кризових явищ агросфери зони впливу урбосистем. *Таврійський науковий вісник. Науковий журнал. Вип. 100. Т. 2. Херсон, 2018. С. 294-302.*

Міщук І. В., к.ю.н., доцент; Жмаченко Ю. Ю., студентка 3-го курсу
(Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯКІ ВИНИКАЮТЬ З ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Земельні правовідносини, являють собою механізм відносин з приводу володіння, користування, розпорядження та управління землею на державному, господарському і внутрігосподарському рівнях як об'єктом господарювання, так і засобами виробництва у сільському господарстві. Структура даного виду правовідносин складається з таких елементів, як: норма права, якою необхідно користуватися при вирішенні земельних питань, суб'єкта та об'єкта права, змісту власне самих правовідносин, тобто права і обов'язки їх учасників, які здійснюють свої дії у точній відповідності з нормами права та з метою, заради якої складаються дані земельні відносини.

Порушення структури правовідносин, недоліки правового регулювання земельних відносин, безконтрольність за станом використання земельного фонду, недостатня юридична грамотність населення в земельному законодавстві, часто стають причинами земельних правопорушень. Загалом, земельне правопорушення - це суспільно шкідлива винна дія або бездіяльність, що суперечить нормам земельного права. Вони являють собою негативні соціальні явища, тому що посягають на земельний лад і правопорядок, покликаний забезпечити раціональне використання і охорону земель [1].

Земельний кодекс України дає вичерпний перелік земельних правопорушень і відповідальність за їх вчинення, а саме ст. 211 ЗКУ: громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за такі порушення: укладення угод з порушенням земельного законодавства; самовільне зайняття земельних ділянок; псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що

негативно впливають на стан земель; невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення межових знаків; приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок; не проведення рекультивації порушених земель; знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту; самовільне відхилення від проектів землеустрою; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них; порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок [2].

Земельне правопорушення є підставою земельно-правової відповідальності, тобто застосування передбачених нормами права санкцій, які дістають вияв у таких способах впливу на правопорушників, що можуть бути застосовані лише до суб'єктів земельних правовідносин. Вони можуть застосовуватися до розпорядників земельного фонду, власників землі і землекористувачів. У цьому полягає специфіка земельно-правової відповідальності [3].

Для більш наочного прикладу механізму земельного правопорушення і відповідальності за нього, розглянемо декілька видів таких правопорушень:

- псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами. Дане правопорушення стосується суспільних відносин у сфері раціонального землекористування та охорони землі. Такі відносини регулюються Земельним кодексом України, законами України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 р., «Про охорону земель» від 19.06.2003 р., «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р., «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р., Методикою визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, затвердженою наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та

ядерної безпеки України від 27.10.1997 р. № 171 та іншими нормативно-правовими актами [4].

Вчинення дій суб'єктом земельних правовідносин, що суперечать нормативно-правовим актам, що стосуються збереження земельних ресурсів, призводять до порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, зокрема, тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість. Ст.52 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачає відповідальність за дане правопорушення у вигляді накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5;6].

- приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок, тобто приховування інформації від Державного земельного кадастру, що є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів, основними завданнями, якого є: забезпечення повноти відомостей про всі земельні ділянки; застосування єдиної системи просторових координат та системи ідентифікації земельних ділянок; запровадження єдиної системи земельно-кадастрової інформації та її достовірності. Державний земельний кадастр містить дані реєстрації права власності, права користування землею та договорів на оренду землі, обліку кількості та якості земель, бонітування ґрунтів, зонування територій населених пунктів, економічної та грошової оцінки земель. Тобто, дане правопорушення, стосується ухилення від здійснення контролю за наявністю земельних ділянок, їх грошової та економічної оцінки, реєстрації права власності та інших передбачених законом відомостей у сфері земельних відносин, необхідних для забезпечення нормального функціонування управління земельними ресурсами та реалізації земельних відносин, здійснення державної політики у сфері раціонального землекористування та охорони земель. Відповідальність

прописана знову ж таки у КУпАП ст. 53(2) у вигляді накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Отже, як висновок можемо сказати, що Земельні правопорушення являють собою негативні соціальні явища, тому що посягають на земельний лад і правопорядок, покликаний забезпечити раціональне використання і охорону земель, більшість із них є прописані у ЗКУ та тягнуть за собою відповідальність, що передбачається КУпАП, оскільки земельне право не містить усього арсеналу правових санкцій, розрахованих на всебічний вплив на суб'єктів земельних правопорушень. Тому для боротьби з ними застосовуються санкції різних галузей права. Проте для цього необхідно, щоб порушення земельного законодавства було одночасно і порушенням правових норм відповідної галузі права. У правовій літературі досить поширеним є погляд, відповідно до якого земельне правопорушення може бути підставою для застосування заходів кримінальної, цивільно-правової, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності, якщо воно одночасно є кримінальним злочином, цивільноправовим порушенням, адміністративним або дисциплінарним проступком.

Література:

1. Поняття, види та склад земельних правопорушень. URL: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/zep/ponatta-vidi-ta-sklad-zemelnih-pravoporusen>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення. URL: <https://pidruchniki.com/18340719/pravo>.
4. Земельне право України : підруч. для студ. юрид. спец. навч. закл./В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, М.В. Шульга. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 600 с.
5. Коментар до ст. 53 КУпАП URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kuap/8053-53-1.html>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

Швець О. М., к.ю.н., старший викладач; Ліщинський А. Г., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Природоохоронне законодавство України характеризується наявністю значної кількості нормативно-правових актів, що обумовлюється складністю сфери правового регулювання. Узагальнену структуру природоохоронного законодавства України представлено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Основні нормативно-правові акти України у сфері охорони довкілля

Як видно з рисунка 1, вершиною ієрархії екологічного законодавства України є Конституція. Саме у Конституції України визначено, що «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» [1, ст.16]. Крім того, відповідно до статті 50 Конституції України, «право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої

порушенням цього права шкоди» є конституційним правом кожного громадянина [1, ст.16].

Також до джерел екологічного права України відноситься чотири кодекси та шість основних законів, які передбачають прийняття ряду підзаконних актів. Загально визнано, що основним нормативно-правовим актом спеціальної дії в сфері екології є Закон України від 25.06.1991 р № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначає пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності [2, ст. 3]. Зазначеним законом також визначено, що «екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів» [2, ст. 50].

Одним із надважливих у сфері екологічного права законів є Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Зазначений закон, в розрізі визначення основних засад екологічної політики, визначає, що «процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів» [3]. Стратегія державної екологічної політики України визначає, що «до 2030 року передбачається досягнення істотних зрушень щодо покращення стану навколишнього природного середовища шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища» [3].

Проте, на нашу думку, значна частина положень основних нормативно-правових актів України в сфері охорони навколишнього природного середовища носить декларативний характер, що негативно позначається на правовому регулюванні процесу охорони навколишнього природного середовища в Україні. Аналіз нормативно-правової бази України у сфері екологічного права дає можливість визначити основні проблеми правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в Україні:

- 1) розпорошеність законодавчих вимог щодо охорони об'єктів навколишнього природного середовища між значною кількістю нормативно-правових актів;

- 2) суперечливість норм різних нормативно-правових актів;
- 3) розгалуженість ієрархії суб'єктів державного управління та контролю за дотриманням норм щодо охорони навколишнього природного середовища;
- 4) відсутність підзаконних актів, які б визначали чіткі механізми реалізації положень основних законів;
- 5) відсутність системи стандартів щодо визначення стану компонентів навколишнього природного середовища.

Таким чином, недостатня правова урегульованість системи охорони довкілля в Україні є очевидною. На нашу думку, для покращення правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в Україні необхідно здійснити наступні кроки:

- 1) провести систематизацію екологічного законодавства шляхом інкорпорації, консолідації та кодифікації;
- 2) розробити та запровадити системи стандартів щодо визначення стану компонентів навколишнього природного середовища;
- 3) розробити та прийняти підзаконні акти, які б визначали чіткий механізм реалізації положень основних законів;
- 4) розробити та прийняти Екологічний кодекс України;
- 5) врегулювати структуру суб'єктів державного управління та контролю за дотриманням норм щодо охорони навколишнього природного середовища.

Саме прийняття Екологічного кодексу, в якому було б систематизовано основні правові засади охорони навколишнього природного середовища, та врегулювання структури державного управління і контролю, на нашу думку, є основною перспективою розвитку природоохоронного законодавства України.

Література

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 25.06.1991 р № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII.

Скиба В. П., асистент (Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м.Мелітополь)

ПОРУШЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА У МЕЖАХ ВОДОЗБОРІВ РІЧОК ПРИАЗОВ'Я

Вагомим фактором зміни гідрохімічного стану водних об'єктів на сьогодні є хімічне забруднення внаслідок надходження промислових, сільськогосподарських та побутових стоків протягом довготривалого часу. Наслідки забруднення мають дуже негативні риси для усієї гідрологічної екосистеми в цілому.

На сьогодні фактори, які негативно впливають на формування якості води у малих річках, незважаючи на падіння виробництва, продовжують діяти, а в окремих випадках і посилюються. Результативність процесів самоочищення і формування природної якості води продовжує знижуватись. А нагромаджені та нові забруднення спільно із замуленням активізують процеси деградації малих річок. В останні роки гідрологічний стан малих та середніх річок Приазовського гідрологічного басейну значно погіршився [1].

Опираючись на власний практичний досвід проведення інспекторських перевірок з дотримання вимог Водного кодексу України суб'єктами господарювання у межах прибережних захисних смуг встановлено, що до найбільш поширених порушень відносяться: зменшення лісистості, незаконні вирубки лісосмуг (ст.80 п.4), здійснення робіт, що негативно впливають на водність річки та якість води у ній, а саме самовільне гідротехнічне будівництво з порушенням відповідних норм водокористування (ст.80 п.8), самовільне скидання неочищених стічних вод (ст.87 п.3), розорювання земель, садівництво та городництво, самовільне будівництво капітальних та некапітальних споруд (ст.89) [2]. На погіршення екологічної та санітарно-епідеміологічної ситуації у межах водозборів суттєво впливає розміщення забудови у межах ПЗС. Внаслідок непланомірного історичного розміщення забудови відбувається значне урізання необхідної межі водозахисної смуги, місцями ПЗС складає лише 5-25 м, замість необхідних 50 м для середньої річки. У місцях близького межування забудови з водним об'єктом спостерігається засмічення

території господарсько-побутовими відходами, які в умовах високих літніх температур швидко розкладаються з утворенням та розповсюдженням хвороботворних мікроорганізмів, збудників захворювань [3, 4].

Збереження біорізноманіття в басейнах степових водотоків, добрий стан річкової води може бути досягнений лише шляхом сумлінного дотримання вимог природоохоронного законодавства, чіткого контролю і екологічно-свідомого ставлення місцевого населення.

Література:

1. Гелетюк В.П. Екологічні проблеми малих річок Запорізької області та шляхи їх вирішення. Участь громадськості у збереженні малих річок України. Матеріали загальнонаціонального семінару і Першої робочої зустрічі Української річкової мережі. Київ: Wetlands International, 2003. С. 35-36.
2. Водний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр/page>
3. «Создание прибрежных защитных полос по р. Молочной в границах Мелитопольского района Запорожской области», рабочий проект Запорожгипроводхоза, книга 1, пояснительная записка 01039228-06059 – ПЗ, г. Запорожье, 2006г.
4. Зуб Л.М., Карпова Г.О. Малі річки України: характеристика, сучасний стан, шляхи збереження. – 1991р. – 220с. Режим доступу: http://urn.iatp.org.ua/ukr_rvrs/ukrrivers.htm

УДК 34.03:349.6

Гришко В. І., к.пед.н., доцент; Пелешок І. І., студентка 3 – го курсу
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕРАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

З самого початку існування людства людина завжди була тісно пов'язана з навколишнім природним середовищем. Взаємодія людини та природи розпочалася 20-30 тисяч років тому. Звичайно, жодного

правового регулювання цих відносин не було, оскільки на той час не існувало ні держави, ні права [1].

Води річок та озер використовувались для задоволення питних потреб, лову риби, судноплавства, облаштування млинів та ін. Люди намагалися вести спостереження за режимом річок та їх впливом на навколишнє природне середовище. Так, у літописах багатьох монастирів, які на той час були осередками церковно-релігійного, науково-освітнього та культурно-мистецького життя, до дрібниць описувалися повені та посухи, стан річок у різні часи, наявні на них мілини, пороги, вирії та ін. Ці відомості використовувалися при судноплавстві, облаштуванні річищ і берегів, захисті населення від посух і повеней. Взагалі саме береги річок і озер стали першим місцем для поселення слов'янських племен. Землі, що знаходилися навколо поселень, вважалися загальними, їх поділяли між окремими особами чи родинами шляхом жеребкування [2].

Найдавніші відомі писані пам'ятки права, які діяли на українських землях, містили окремі положення щодо охорони природних ресурсів, у тому числі вод. Водні ресурси підлягали охороні тільки як об'єкти власності [1].

У дохристиянські часи Київської Русі вода мала надзвичайне значення, оскільки вона використовувалась не тільки у побутових цілях, а й для відправлення релігійних обрядів язичників. Найвидатнішою писаною пам'яткою періоду Київської Русі є «Руська правда». Цей звід законів містить окремі положення щодо правової охорони природних ресурсів, у тому числі вод. Так, існувало положення про заборону рибальства у період нересту. Також досить детально врегульовувалися відносини з охорони бобрів [1]. Стаття 69 Руської правди зазначала: «Аже кто оукрадетъ бобръ то 12 гривенъ» [3].

Стаття 70 Руської правди закріплювала положення, відповідно до якого у разі виявлення слідів руйнування поселення бобрів і за відсутності свідків цього злочину, відповідальність несли уся селянська община [1]: «Аже будетъ росѣчена земля или знаменьє им же ловлено или сѣтъ то по верви искати въ собѣтатя любо платити продажу» [3].

На українських землях діяли положення «Саксонського зерцала» (близько 1220 р.). Ця збірка правових норм містила положення щодо використання водних ресурсів для громадських потреб та приватних інтересів. «Саксонське зерцало» також охороняло водні ресурси як

власність [1]. За порушення правил рибальства встановлювалася пеня в 3 шилінги тому, хто буде ловити рибу в природному водоймищі, що належить іншому, і пеня в 30 шилінгів тому, хто буде ловити рибу в чужому, штучно виритому ставку [2, с. 13]. Кримінальної відповідальності за забруднення та засмічення водних ресурсів у «Саксонському зерцалі» не закріплювалось [1].

Інститут відповідальності за нераціональне використання водних ресурсів також визначався нормами Литовських статутів. Перший Литовський статут, а саме ст. 5 зазначає: Хто чужие озера в пушы своей половиш и сеножати покосит, што маєт платити. [4].

Питання використання та охорони водних ресурсів регулювалися також у Другому Литовському статуті 1566 року. Особливостям використання та охорони природних ресурсів у цілому присвячений Розділ 10 «О ловы, о пушу и о дерево бортное». Актикль 7 встановлює відповідальність за неправомірне використання озера у вигляді штрафу, який складає дванадцять рублів, та обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду [1].

Що ж стосується доби козацтва, то державно-правових актів, які б здійснювали регулювання в сфері охорони водних ресурсів як таких не було встановлено, натомість діяли акти періоду Київської Русі, Литовсько-польської доби, норми звичаєвого права.

Пожвавлення у галузі правової охорони водних ресурсів прослідковується з переходом українських земель під владу Російської імперії. В Артикулі військовому (1709 р.) у ст. 90 було встановлено покарання за забруднення джерел питної води у вигляді обов'язку винного «вичистити» забруднення і визначено санкції: «жорстоко наказаним бути» [4, с. 5].

У 1718-1819 рр. були видані акти, що забороняли вивозити сміття в річки, канали, протоки, обробляти колоди й дошки на берегах річок, викидати баласт у гаванях, річках і на рейдах. За порушення цих указів передбачалось покарання – заслання на каторгу [5, с. 12].

Виходячи з вище зазначених нормативно-правових актів ми хочемо зазначити, що вперше було встановлено на законодавчому рівні відповідальність за засмічення водних ресурсів та ще й кримінальну. Першим злочином у цій сфері охорони водних ресурсів було засмічення водних об'єктів, за який було передбачено покарання у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності, [6, с. 22]. У збірці норм феодального права Лівобережної України «Права, за якими

судиться малоросійський народ» (1743 р.). Питанням використання та охорони водних ресурсів присвячений Розділ 18. Відповідальність встановлювалась у виді покладання на винного обов'язку у натурі усунути заподіяну шкоду та відшкодувати завдані збитки: обидимому насилля дванадцять рублей денегъ заплатить, такъ какъ би межу спортилъ, и за всѣ убитки, которіе челобитчикъ тоєю рѣкою или другимъ течениемъ воднимъ некористуясь понестъ, награждение по разсмотренію суда учинить долженъ [1].

Додатково встановлювалась кримінальна відповідальність за пошкодження або знищення мельниць та плотин, встановлювалась кримінальна відповідальність за порушення правил зайняття рибним промислом, було встановлено заборону на лов риби в «чужому ставу» без дозволу відповідних господарів [1].

Отже, у нашій роботі ми дослідили історико-правові аспекти формування інституту відповідальності за нераціональне використання водних ресурсів на прикладі українських земель, а саме ми визначили якими нормами був врегульований цей інститут в Київській Русі: Руська Правда, Саксонське зерцало, Литовські статuti, далі ми аналізували законодавчі акти періоду Російської Імперії, а саме укази царя, проаналізували покарання, які встановлювалися за порушення цих норм.

Також хочемо зазначити, що всі вище перераховані нормативно-правові акти безумовно вплинули на становлення сучасного інституту відповідальності за нераціональне використання водних ресурсів в Україні, який регулюється Водним Кодексом, Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" та іншими актами законодавства.

Література

1. Берднік І.В. Історія кримінально-правової охорони водних ресурсів до початку ХІХ століття, Ужгород.: Ужгородський національний університет, 2017 URL: http://195.69.76.76/bitstream/handle/123456789/16237/I%20%a1%20%a2%20%9e%20%a0I%20%af_%20%9a%20%a0%20%98%20%9cI%20%9d%20%90%20%9b_%20%9d%20%9e-%20%9f%20%a0%20%90%20%92%20%9e%20%92%20%9eI_%20%9e%20%a5%20%9e%20%a0%20%9e%20%9d%20%98_%20%92%20%9e%20%94%20%9d%20%98%20%a5_%20%a0%20%95%20%a1%20%a3%20%a0%20%a1I%20%92.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Дроваль О. М.

Правовий режим земель водного фонду України : дисертація Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2016. 226 с. 3. Текст Широкої Руської правди. URL: <http://litopys.org.ua/bilets/bil09.htm>. 4. Булгаков М.Б. Российское природоохранное законодательство XI–XX вв. Москва : «ЛЕГАТ», 1997. 83 с. 5. Мунтян В. Л. Правова охорона природи УРСР. Київ : Вища школа, 1973. 232 с. 6. Матвійчук В. К., Присяжний В. М. Забруднення, засмічення та виснаження водних об'єктів: відповідальність, досудове і судове слідство та запобігання: Монографія. К.: КНТ, 2007. – 272 с.

УДК 349.6

Бедункова О. О., д.біол.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ДИРЕКТИВИ РАДИ 91/676/ЄС ПРО ЗАХИСТ ВОД ВІД ЗАБРУДНЕННЯ БІОГЕННИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ

Нітратна директива є головним міжнародним документом, зобов'язання щодо якого має виконати Україна. Вона спрямована на запобігання забрудненню підземних та поверхневих вод нітратними сполуками внаслідок сільськогосподарської діяльності, насамперед, шляхом стимулювання впровадження кращих методів ведення сільськогосподарського виробництва [1].

Відповідно до Нітратної директиви, імплементація її положень зокрема передбачає [2]:

- визначення поверхневих та підземних, які зазнають забруднення, або ж для яких є ризик такого забруднення за критеріями і підходами, визначеними Нітратною директивою;

- визначення зон, уразливих до нітратного забруднення для кожного водного об'єкту;

- розроблення кодексів кращих методів ведення сільськогосподарського виробництва для їх застосування аграріями на добровільній основі;

- розроблення плану дій для зон, уразливих до нітратного забруднення, що містять заходи, спрямовані на мінімізацію нітратного

забруднення, у тому числі, заходи стимулювання впровадження кращих практик ведення сільськогосподарського виробництва;

– проведення моніторингу забруднення поверхневих і підземних вод нітратними сполуками, евтрофікації поверхневих вод, оцінки впливу Планів дій на якість води та методи ведення сільськогосподарського виробництва.

В Україні близько 70% території відноситься до земель сільськогосподарського призначення. Сучасне відновлення сільськогосподарського виробництва в Україні є потенційною причиною погіршення стану водних об'єктів. Крім того, ситуацію загострює привнесення значних обсягів біогенних речовин до поверхневих вод із побутовими стоками [3].

Аналіз ситуації сучасного нітратного забруднення поверхневих вод головних річкових басейнів України свідчить, що більшість водних об'єктів мають задовільний та поганий екологічний стан, тобто це забруднені, евтрофні води в яких мають місце зміни та зрушення біологічних угруповань відповідно. Тож цілком очевидно, що подібна проблема має бути розв'язана шляхом застосування кращих методів ведення сільськогосподарських робіт та управління водними ресурсами.

Біогенні елементи можуть надходити у водні об'єкти за рахунок надходження біогенних і органічних речовин від вирощування урожаю, від тваринницьких комплексів, із стічними водами міських агломерацій, за рахунок поверхневого стоку з урбанізованих територій, внаслідок зарегулювання водного стоку. Саме тому, в цілях Нітратної директиви передбачено обов'язкове встановлення джерела надходження біогенних елементів. У якості трасера використовується співвідношення різних форм мінерального нітрогену. Варто зауважити, що визначення зон, вразливих до дії нітратних сполук є вагомим інструментом зниження негативного впливу сільськогосподарських джерел на стан водних ресурсів є.

Вразливі зони це ділянки суші, з яких відбувається стік у водні об'єкти, що забруднені нітратними сполуками, або можуть бути забруднені ними у майбутньому.

Цікаво, що в гідроекологічній практиці оцінок стану поверхневих вод використання концентрацій сполук азоту в поверхневих водах дає можливість виявити причини цвітіння води.

Реалізація цілей НД має на сьогодні суттєвий доробок [4]. Так, за сприяння Проекту ЄС «Підтримка України в апроксимації напрацьованого законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища» (надалі - APENA) були підготовлені базові документи, що стали основою впровадження Директиви відповідно до Плану її імплементації (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р.).

Підготовлені такі документи як:

1. Методика визначення зон, вразливих до нітратних сполук (надалі - Методика);
2. Кодекс кращих сільськогосподарських практик (надалі - Кодекс);
3. Оцінка відповідності законів та нормативно-правових актів вимогам положень Кодексу кращих сільськогосподарських практик.

Також, здійснене практичне застосування підготовленої Методики з метою виділення та візуалізації вразливих зон на карті України, а також за результатами здійснення усіх перелічених вище робіт, виконана загальна оцінка стану імплементації Нітратної директиви в Україні. Сама процедура правового введення в дію методики визначення зон вразливих до нітратних сполук (ЗВНС) включала внесення необхідних змін до порядку складання паспортів річок, розробку керівних нормативних документів, проведення деталізації аспектів зон вразливих до нітратних сполук та розробку заходів щодо їх усунення.

Забезпечення ефективного природоохоронного управління у зазначеній сфері потребує комбінованого застосування як регулюючих, так і стимулюючих заходів для сільгоспвиробників та водоспоживачів різних категорій, а також удосконалення законодавчої бази відповідно до положень Нітратної директиви.

Література

1. Афанасьєв С.О. Біоіндикація екологічного стану річкових систем України в аспекті імплементації директив ЄС у галузі довкілля (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 лютого 2019 р.). *Вісник Національної академії наук України*, 2019, №4. С. 23-31.
2. Директива 91/676/ЄЕС стосовно охорони вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел. URL: <https://menr.gov.ua/news/31292.html> (дата звернення 01.06.2020 р.).
3. Мединец С.В. Впровадження Директив ЄС для вирішення

проблеми азотного забруднення атмосферного повітря в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна Серія" Екологія"*, 2018, №19. С. 6-18. 4. Про схвалення розроблених Міністерством екології та природних ресурсів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371-2015-%D1%80> (дата звернення 01.06.2020 р.)

УДК 349.6

Мороз О. Т., старший викладач, Левківський Р. В., студент 3-го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ КОДИФІКАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Еколого-правове регулювання ґрунтується на нормах Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року. Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього та майбутніх поколінь.

Фундаментом державної екологічної політики є еколого-правова доктрина, яка являє собою систему поглядів на ознаки та сутність взаємодії суспільства та природи, соціально-економічні фактори досягнення гармонії існування людини та навколишнього середовища. Сьогодні, реформування екологічного законодавства стає провідним напрямком реалізації державної екологічної політики на підставі ґрунтовно розробленої еколого-правової доктрини.

Загалом, за період незалежності нашої держави все екологічне законодавство було оновлене. Було прийнято ряд нових законів і підзаконних правових актів по проблемам екології, намітилась тенденція до реалізації міжнародно-правових документів щодо екологічних питань в якості частини національного законодавства. Однак, при цьому слід відмітити, що не можна до нескінченності диференціювати екологічне законодавство, так як це веде до дублювання деяких правових норм, існування розбіжностей окремих

положень в різних нормативних актах, а це в свою чергу, шкодить діяльності органів, які спираються на правові засади.

Зокрема, нинішня українська нормативно-правова база у сфері охорони довкілля включає в себе наступне:

а) закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про природно-заповідний фонд України»; «Про екологічну експертизу»; «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»; «Про Червону книгу України»; «Про охорону атмосферного повітря», «Про тваринний світ»; «Про рослинний світ», «Про карантин рослин», «Про мисливське господарство та полювання», «Про ветеринарну медицину»; б) Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Лісовий кодекс України, Кодекс України про надра; в) інші закони, які містять норми, присвячені забезпеченню екологічної безпеки: «Про відходи», Основи законодавства про охорону здоров'я, «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про основи містобудування», «Про електроенергетику», «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», «Про пестициди та агрохімікати», «Про космічну діяльність», «Про автомобільний транспорт», «Про Генеральну схему планування території України» тощо; г) комплекс підзаконних нормативно-правових актів.

Однак, існуючі нині закони містять серйозні недоліки: вони мають занадто багато декларативних положень; слабе регулювання процедур (екологічного нормування, ліцензування, організації та проведення екологічної експертизи тощо); відсутність ефективних механізмів реалізації нормативних вимог (яскравим прикладом колізійних норм є суперечність Земельного та Водного кодексу, адже тоді як Земельний кодекс допускає приватну власність на об'єкти водного фонду, водним кодексом цього не передбачено). У зв'язку з цим, все частіше постає питання про необхідність кодифікації екологічного законодавства, тобто створення єдиного *Екологічного кодексу України* як нормативної основи екологічного права.

Ідею створення українського Екологічного кодексу підтримують ряд науковців [1, 2]. Екологічні кодекси існують як в деяких розвинутих європейських країнах – таких як Франція, Швеція, Італія, так і в ряді країн – колишніх членів СРСР – Казахстані, Таджикистані.

В Україні відбуваються активні дискусії щодо змісту та структури кодифікаційного акту, об'єму кодифікації, існують деякі теоретичні напрацювання та конкретні пропозиції проектів Екологічного кодексу. Один з таких проектів у 2004 р. був внесений до Верховної Ради, але залишився не розглянутим. Проте, безумовно, необхідно продовжувати роботу в цьому напрямі, оскільки прийняття єдиного і комплексного Екологічного Кодексу дозволить покращити праву діяльність, адже на даний час, право-керівні органи відчують серйозні труднощі у відшуканні необхідної норми права при виникненні спорів. Логічно послідовний і компактний виклад правових норм у створеному кодексі, перш за все, значно полегшить пошук потрібної норми права та дозволить з'ясувати її зміст. З огляду на це, Екологічний Кодекс матиме серйозні переваги над секторальним екологічним законодавством:

- по-перше, вбере в себе увесь діючий нормативно-правовий масив екологічного законодавства, систематизує його, ліквідує логічне протиріччя деяких нормативно-правових актів;

- по-друге, кодекс стане більш доступним для громадян, організацій, органів управління в сфері екології, що буде сприяти правовому вихованню соціальних суб'єктів;

- по-третє, в єдиному кодексі легше знайти прогалини в праві та виправити їх. Доцільність кодифікації екологічного законодавства підтверджує і міжнародний досвід, адже в ряді європейських країн такі кодифіковані акти успішно функціонують, виконують свої завдання у сфері захисту екології, а Екологічний кодекс Франції узагалі вважають загальновизнаним зразком належного регулювання екологічної сфери. Проте, яким би досконалим не був Екологічний кодекс, він не зможе охопити абсолютно всю сферу суспільних відносин, які є предметом регулювання екологічного права, оскільки навіть вищезгаданий французький Екологічний кодекс містить багато бланкетних норм. Тому, безперечно підтримуючи пропозиції систематизації екологічного законодавства, доречніше буде об'єднати некодифіковані акти в єдиний Кодекс. При цьому необхідно провести капітальне впорядкування та вдосконалення вже існуючих кодифікованих актів (таких як Водний кодекс, Кодекс законів про надра тощо), підвівши їх під вимоги сьогодення.

Література

1. Іванков Р.Ш. Врахування принципів екологічного управління в процесі кодифікації екологічного законодавства України. *Економіка та держава*, 2012, №7. С. 104-106. 2. Костицький В.В. Методологічні проблеми кодифікації екологічного законодавства. URL: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/kod.pdf> (дата звернення: 10.05. 2020).

УДК 349.6

Прищепа А. М. к.с-г., професор, Бєдункова О. О. д.б.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Ходаковський Ю. Л., магістр державної служби, юрист** (координатор фокус-групи «Розвиток житлово-комунального господарства з розробки проекту Стратегії розвитку м. Рівного)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА З УПРАВЛІННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Проблема відходів в Україні вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоємних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики. В Україні нині нараховується 6000 сміттєзвалищ і полігонів, які займають 9000 га землі. З усіх побутових відходів, що потрапляють на полігони, 40% – цінні компоненти, які можна переробити: папір, склобій, поліетиленові пляшки та полімерні матеріали.

Чинна законодавча база щодо управління твердими побутовими відходами дозволяє організувати та ефективно надавати послуги з централізованого збору та утилізації твердих побутових відходів. Україна взяла на себе зобов'язання поступової адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Основні законодавчі акти з цього питання включають:

1) Закон України «Про відходи» - є основним законодавчим актом щодо управління відходами в Україні. Закон визначає основні правові, організаційні та економічні засади запобігання та зменшення викидів відходів. Відповідно до поправок до Закону України «Про

відходи» (стаття 32 «Заходи щодо мінімізації та запобігання негативного впливу відходів»), з 1 січня 2018 року забороняється утилізація неперероблених відходів. Відповідно до Закону України «Про відходи», в поняття «поводження з відходами» включене не тільки їх вивезення на полігон, а дії, спрямовані на попередження утворення відходів, їх збирання, перевезення, сортування, зберігання, обробка, переробка, утилізація, видалення, знешкодження та захоронення. У Законі передбачена пряма вимога: під час конкурсів на подання послуг з поводження з побутовими відходами місцева влада повинна віддавати перевагу тим пропозиціям, які передбачають більший ступінь переробки або утилізації побутових відходів.

2) Закон України «Про житлово-комунальні послуги» визначає основні принципи господарсько-організаційних процедур забезпечення та споживання житлово-комунальних послуг серед виробників, постачальників послуг та споживачів. Передбачає правила гри на ринку житлово-комунальних послуг, у тому числі у сфері поводження з побутовими відходами, а також стратегічні напрямки розвитку даної галузі, створення нормативної бази.

3) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає обсяг повноважень органів місцевого самоврядування.

- визначення на конкурсних засадах юридичних осіб, які здійснюють у межах певної території збирання та перевезення побутових відходів спеціально обладнаними для цього транспортними засобами;

- встановлення в порядку і межах, визначених законодавством тарифів на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги;

- вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів;

- затвердження схем санітарного очищення населених пунктів та впровадження систем роздільного збирання побутових відходів.

4) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

5) Закон України «Про благоустрій населених пунктів».

6) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

7) Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг».

8) Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 № 265 «Про затвердження програми поводження з твердими побутовими відходами».

9) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.01.2013 № 22-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки»

10) Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 р. N 1010 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів».

11) Постанова КМУ від 18.02.2016 №118 «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми»;

12) Постанова КМУ від 03.08.1998 №1218 «Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів»;

13) Постанова КМУ від 16.11.2011 №1173 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на надання послуг з вивезення побутових відходів»;

14) Постанова КМУ від 21.07.2005 №631 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг»;

15) Постанова КМУ від 10.12.2008 №1070 «Про затвердження Правил надання послуг з вивезення побутових відходів»;

16) Для виконання вищезгаданих законів Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження правил надання послуг з вивезення відходів». З 1 травня вступили в силу нові Правила надання послуг поводження з побутовими відходами, затверджені постановою Кабінету Міністрів України №318 від 27 березня 2019 року. Раніше відповідна послуга називалася «вивезення побутових відходів», тепер її назву змінено на «поводження з побутовими відходами». У березні 2019 року Уряд вніс зміни до Порядку формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів і закріпив за місцевою владою повноваження щодо поводження з побутовими відходами. Новий порядок передбачає обрання через конкурс виконавця послуг, а також покладає відповідальність на органи місцевого самоврядування формувати прозорі тарифи на всі види операцій у цій сфері.

17) Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про адаптацію роздільного збору муніципальних твердих відходів».

18) Національна стратегія управління відходами до 2030 року. 8 листопада 2017 року Розпорядженням КМУ за №820-р була схвалена Національна стратегія управління відходами до 2030 року, а 20 лютого 2019 року внесені зміни згідно Розпорядження КМУ №117-р. Національна стратегія управління відходами має на меті впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівнях, зменшення обсягів утворення відходів шляхом збільшення обсягу їх переробки та повторного використання.

Саме останній із наведених документів передбачає реформу сфери управління відходами шляхом запровадження принципів циклічної економіки та розширеної відповідальності виробника, які мають заохотити бізнес до мінімізації утворення відходів та зацікавленості в їх переробці, а також передбачає впровадження п'ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, яка працює в Європейському Союзі. Закладена в ньому концепція комплексного управління відходами передбачає, що на додаток до традиційних методів утилізації твердих побутових відходів (сміттєспалювання та захоронення) повинні стати їх невід'ємною частиною заходи по скороченню кількості відходів, вторинна переробка відходів і компостування. Тільки комбінація декількох способів може сприяти ефективному рішенню проблеми твердих побутових відходів.

Після ухвалення закону про управління відходами уряд має, відповідно до цього плану, затвердити Національний перелік відходів, на основі європейського спеціальний порядок процедури класифікації відходів, порядок внесення відходів до категорії небезпечних та порядок прийняття відходів для різних категорій полігонів.

Таким чином, нормативно-правова база України щодо управління і поводження з твердими побутовими відходами, що знайшла своє логічне продовження в Національній стратегії управління відходами, визначає чіткі завдання і практичні заходи, спрямовані на досягнення нашою державою вже до 2030 року переходу на нову модель поведінки з відходами на зразок діючої в країнах Європейського Союзу.

**Благодир С. М., к.ю.н., Батарчук І. І. студентка 1-го курсу,
Кузьмич В. С., студентка 5 курсу (Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне)**

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВОГО ФОНДУ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМПОНЕНТА ПРИРОДООХОРОННОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Кожне дерево є надзвичайно цінним, воно виконує величезну кількість функцій без яких життя людини неможливе. Наприклад, дерева виробляють кисень, сприяють затримуванню і очищенню води, забезпечують тінь влітку (це запобігає сонячним ударам). Забезпечення стабільного розвитку України неможливе без збереження лісового фонду, яке тісно пов'язане з його станом перешкоджає інтеграції держави в ЄС.

Для України актуальною проблемою з надлишкове використанням деревини, незаконна масовою вирубкою лісів на території лісгоспів та навіть на території об'єктів природно-заповідного фонду та лісові пожежі.

Мета роботи дослідити проблеми лісового фонду України та скласти правила, які б сприяли його збереженню, як важливого природоохоронного комплексу.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) визначити дефініцію поняття «лісовий фонд»;
- 2) дослідити проблематику лісового фонду України;
- 3) визначити правила, які б сприяли збереженню лісового фонду України, як важливого природоохоронного комплексу.

Теоретико-методологічну базу нашого дослідження склали праці таких науковців, як Гончаренко Г.А., Логвиненко О.І., Шемшученко Ю.С., які займалися дослідженням проблем лісів.

Сталий розвиток України, а також рівень життя і здоров'я населення залежить від збереження та поліпшення якості лісового фонду України.

На думку Крайнева А.А., лісовим фондом варто вважати території суші (разом з внутрішніми водами), на яких ростуть або

можуть рости ліси, що традиційно виділяються з метою збереження лісового покриву, ведення лісового господарства та лісокористування [1, с. 23].

Шемшученко Ю.С. вважає, що лісовий фонд України- сукупність усіх лісів України, незалежно від того, в чиєму користуванні вони перебувають [2].

Аналіз джерел наукових джерел дозволив нам уточнити дефініцію поняття “лісовий фонд”, яке далі ми будемо розуміти як сукупність усіх територій суші на яких ростуть ліси, незалежно від того в чиєму володінні вони перебувають.

За площею лісів та запасами деревини Україна є державою з дефіцитом лісових ресурсів. Ліси займають більш як 15,9 % території України (10,4 мільйона га) і розташовані переважно на півночі (Полісся) та заході (Карпати). Оптимальним, за європейськими стандартами, є показник лісистості 20 %, для досягнення якого необхідно створити більше 2 мільйонів гектарів нових лісів. Загальна площа вкритих лісовою рослинністю земель збільшилася з 1961 р. із 7,1 до 9,6 мільйона гектарів (на 33,9 %). Якщо зазначені темпи заліснення будуть збережені, то лише через 20 років в Україні буде досягнутий оптимальний рівень лісистості [3].

За оцінками спеціалістів масштаби вирубки лісів за останнє десятиліття збільшилися, ця статистика становить загрозу не тільки на майбутнє, але й на сьогоднішній день. Кожен п'ятий вид тварин і восьмий вид рослин Червоної книги України зникає внаслідок вирубки лісів. Парадокси лісового законодавства гальмують сталий розвиток лісового фонду України, як важливого компонента природоохоронного комплексу.

Згідно із даними Державного агентства лісових ресурсів України із 2008 року об'єми самовільних рубок зросли, але це стосується лише незаконних рубок, які здійснюються населенням, тому масштаби проблеми набагато більші.

Збереження лісового фонду України, як компонента природоохоронного комплексу гарантують такі нормативно-правові акти як ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», ЗУ «Про охорону навколишнього середовища», Лісовий кодекс, Кримінальний кодекс. Україна приєдналася до Загальноєвропейського процесу захисту лісів на рівні міністрів та підписала Страсбурзьку революцію.

Задля збереження лісового фонду владою були здійсненні такі заходи, як:

- 1) моніторинг незаконних рубок;
- 2) посилення податкового, відомчого та митного контролю;
- 3) застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства;
- 4) застосування карної відповідальності за порушення лісового законодавства;
- 5) запровадження системи електронного обліку деревини;
- 6) створенні рейдові бригади з метою виявлення порушень лісового законодавства.

Проблема збереження лісового фонду полягає не лише в незаконній вирубці, але й в потужних лісових пожежах. Згідно з висновками Регіонального східноєвропейського центру моніторингу пожеж (REEFMC). Саме через відсутність на державному рівні адекватної міжвідомчої системи охорони лісів, торф'яників, інших природних ландшафтів від великого вогню на суцільне згарище перетворилися тисячі гектарів житомирських, київських, чорнобильських лісів, а також розміщені в них села — з тяжкими екологічними, соціальними і матеріальними збитками людям і країні [4].

Отже, лісовий фонд- сукупність усіх територій суші на яких ростуть ліси, незалежно від того в чиєму володінні вони перебувають.

Пожежі та незаконна вирубка- це два важливих фактора, які негативно впливають на екологічну ситуацію в країні та заважають збереженню лісового фонду України.

На нашу думку задля збереження лісового фонду як важливого компонента природоохоронного комплексу України потрібно виконати наступні дії:

- 1) ввести жорсткий моніторинг за дотриманням лісового господарства;
- 2) встановити ліміт на кількість вирубаних дерев на рік;
- 3) зробити заміну кадрів, щоб обмежити можливість хабарництва;
- 4) збільшити розмір штрафів за порушення лісового законодавства;
- 5) ввести жорсткий митний контроль за експортом деревиною.

Література

1. Крайнев А. А. Управление лесными ресурсами России как объектом государственной собственности : автореферат дисертация на получение науч.степени к.э.н.:08.00.05. Москва, 2007. 22 с. 2. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. 792 с. 3. Гончаренко Г.А. Організаційно-правові засади управління лісовим фондом України: дисертація.:12.00.07/ Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 232 с. 4. На згарищі: веб-сайт. URL: https://dt.ua/ECOLOGY/na-zgarischi-345743_.html

УДК 349.6

Бурченко Ю. В., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, місто Рівне)

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ КАРАНТИНУ ЩОДО ВІДВІДУВАННЯ ЛІСОВИХ МАСИВІВ ТА ПАРКОВИХ ЗОН

Останнім часом актуальним залишається питанням серед громадськості про заборону відвідування лісових масивів та паркових зон, а також встановлення адміністративної відповідальності за порушення цих норм.

11.03.2020 Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2», чим встановив з 12 березня 2020 року – 22 травня 2020 року на всій території України карантин [1].

Відповідно до п.5 ст.2 вище згадуваної постанови «заборонено відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон, крім вигулу домашніх тварин однією особою та в разі службової необхідності» [1]. Проаналізувавши дану норму, можна виокремити ряд питань по її правозастосуванню: по-перше, які тварини відносять до домашніх, адже законодавець не надає нам переліку; по-друге, що означає термін «в разі службової необхідності», тобто якими нормативними актами вона регулюється. Виникає думка, що службова особа проходячи зазначені зони повинна показати довідку чи службове

посвідчення? По-третє, як посадова особа, яка має право складати протокол за порушення вище згаданої норми може розмежувати парки, сквери, зони відпочинку, лісопаркові та прибережні зони від інших зон, адже законодавець не наводить нам чіткого переліку; По-четверте у постанові зазначено про заборону відвідування відповідних зон, але законодавець не дає нам формулювання цього поняття. Тому постає питання, а чи буду складати посадові особи протокол на осіб, які знаходяться, а не відвідують дані зони. Звернемось до українського тлумачного словника, який надає визначення «відвідування – це ходити, їздити до когось, бувати в когось». Можливо законодавець мав на меті заборонити саме відпочинок в даних зонах. Тоді виникає питання, а якщо особа буде йти парком додому, то вона не буде нести адміністративну відповідальність.

Отже, можна зробити висновок, що законодавець не дає відповіді на питання, які виникли від аналізу даного положення, а отже дана норма не є змістовною.

За порушення п.5 ст.2 Постанови Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2» передбачена адміністративна відповідальність згідно ст. 44-3 КУпАП, яка передбачає «порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України "Про захист населення від інфекційних хвороб", іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

В єдиному державному реєстрі судових рішень немає ні однієї постанови суду про притягнення або закриття справи про адміністративну відповідальність за порушення умов карантину щодо відвідування лісових масивів та паркових зон. Отже, це означає, що п. 5 ст.2 Постанова «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2» немає практичного застосування, а отже є формальністю.

Також хочеться зазначити, що заборона на відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон є порушенням конституційних прав громадян. Згідно ст. 33 Конституції України «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Відповідно до ст. 64 Конституції України «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Обмеження прав громадян можливо лише за встановлення надзвичайного стану згідно аб.2 ст. 22 Закону України Про правовий режим надзвичайного стану «передбачені цим Законом обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного стану, є вичерпними і розширеному тлумаченню не підлягають. Строк їх застосування не перевищує строку, на який вводиться надзвичайний стан. Введення інших обмежень забороняється» [4]. Варто зазначити, що встановлення карантину передбачає введення надзвичайного стану відповідно до ч.4 ст. 17 Закону України Про правовий режим надзвичайного стану [4].

На підтвердження цієї думки громадяни України звернулися з позовами до Окружного адміністративного суду міста Києва з проханням скасувати положення про заборону відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон. З початку квітня Окружний адміністративний суд міста Києва зареєстрував 22 позови до Кабінету Міністрів України щодо оскарження встановлених обмежень через поширення коронавірусу. Про це повідомляє УНН із посиланням на Судову владу України. Наразі судом відкрито провадження у 10 адміністративних справах, ще стільки ж позовів залишено без руху для усунення позивачами недоліків, щодо решти позовів - судом вирішується питання про відкриття провадження [5].

Звернемось до міжнародного досвіду, адже заборона на відвідування парків і скверів діє тільки у В'єтнамі, Ізраїлі, Франції та Польщі [6]. А якщо звернутися до законодавства Казахстану, то відповідно до ст.476 КОАП «порушення режиму або невиконання вимог, встановлених державним органом у зв'язку з оголошенням надзвичайного стану, а також невиконання законних наказів і розпоряджень коменданта місцевості, якщо ці дії (бездіяльність) не

містять ознак кримінально караного діяння, в частині: карантину і проведення інших обов'язкових санітарно-протиепідемічних заходів; заборони перебування фізичних осіб під час комендантської години без спеціально виданих перепусток і документів, що посвідчують їх особу, на вулицях або в інших громадських місцях або перебування поза свого житла без документів, що засвідчують особу, - тягнуть за собою попередження або штраф у розмірі десяти місячних розрахункових показників або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [7]. Дана норма є законною, бо Казахстан з початку карантину ввів надзвичайний стан і цим обґрунтував дії щодо заборони відвідування лісових масивів та паркових зон. На відміну від заборон, які встановлюються у всій державі у Санкт-Петербурзі Постановою №121 від 13.03.2020 згідно п. 2.1.12. «заборонено відвідування громадянами парків, садів, скверів відповідно до переліку згідно з додатком. На відміну від української постанови № 211 постанова, яка підписана губернатором Санкт-Петербурга містить чіткий перелік зон, які не можна відвідувати під час карантину (додаток (додатково включено постановою уряду Санкт-Петербурга від 26 березня 2020 року N 161) перелік парків, садів, скверів відвідування яких заборонено з 28.03.2020 по 30.04.2020 [8].

Постановою Кабінету Міністрів України №343 від 04.05.2020 року було виключено п.5 ст.2 Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CO V-2». Це було зроблено з метою послаблення правил карантину [9].

Підсумовуючи, зазначимо, норма, яка була зазначена у п.5 ст.2 Постанови «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CO V-2» не є конституційною без введення надзвичайного стану в державі і не несе ніякого ґрунтового та юридичного змісту, бо не конкретизована.

Література:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CO V-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. станом на 16.05.2020 URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF) (дата звернення 20.05.2020). **2.** Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.84 № 8074-

10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 20.05.2020). **3.** Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.05.2020). **4.** Про правовий режим надзвичайного стану : закон України від 16.03.2000 №1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> (дата звернення 20.05.2020). **5.** Гуржий В. До суду надійшло 22 позови щодо оскарження постанови Кабміну щодо карантину. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1866052-do-sudu-nadiyshlo-22-pozovi-schodo-oskarzhennya-postanovi-kabminu-pro-obmezhennya-pid-chas-karantinu> (дата звернення 20.05.2020). **6.** Виноградов О. Якубович Т. З понеділка українцям не можна в парки. А як в інших країнах? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30530538.html> (дата звернення 20.05.2020). **7.** Кодекс Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення від 30.01.2001 № 155-II. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31577399#pos=7319;-17 (дата звернення 20.05.2020). **8.** Про заходи щодо протидії поширенню в Санкт-Петербурзі нової коронавірусної інфекції. Постанова: станом на 12.05.2020 від 13.03.2020 №121. URL: https://mayaksbor.ru/news/society/polnyy_tekst_postanovleniya_n_121_o_merakh_po_protivodeystviyu_rasprostraneniyu_v_sankt_peterburge_n/ (дата звернення 20.05.2020). **9.** Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 травня 2020 р. № 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2020-%D0%BF> (дата звернення 20.05.2020)

Водоп'ян Т. В., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ПОРУШЕННЯМ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНЕ НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Право людини на екологічно безпечне навколишнє природне середовище є одним з основоположних прав людини, яке в сучасному світі набуває все більшої актуальності.

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля закріплене в ст. 50 Конституції України. [1] Таке право належить громадянам від народження. У статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» йдеться про безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище, поряд із цим зазначене право міститься у міжнародних правових актах.[2] Відповідно до ч.1 ст.293 Цивільного кодексу України (далі- ЦКУ) фізична особа має право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище.[3]

Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища передбачена у ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», де зазначено, що порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою встановлену цим Законом та іншим законодавством України дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність.

Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища несуть особи, винні, зокрема у порушенні прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище.

Відповідно до ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі.

Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням.

Особи, що володіють джерелами підвищеної екологічної небезпеки, зобов'язані компенсувати заподіяну шкоду громадянам та юридичним особам, якщо не доведуть, що шкода виникла внаслідок стихійних природних явищ чи навмисних дій потерпілих.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» громадяни, здоров'ю та майну яких завдано шкоди, зумовленої негативним впливом іонізуючого випромінювання під час використання ядерної енергії, мають право на її відшкодування в повному обсязі відповідно до законодавства [4].

Загальним нормативно-правовим актом, що врегульовує відшкодування шкоди завданої фізичній особі є ЦКУ. Цивільне законодавство передбачає відшкодування як матеріальної так і моральної шкоди особі. У ст. 1195 визначені такі види компенсації: заробіток втрачений потерпілим внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду, тощо.

На випадок смерті особи, зокрема і внаслідок порушення права громадян на безпечне навколишнє природне середовище цивільне законодавство передбачає такі види компенсацій: 1) відшкодування шкоди непрацездатним особам, які були на його утриманні, або мали право на утримання на момент його смерті, а також дитині потерпілого яка народилась після його смерті (ст.1200 ЦКУ); 2) відшкодування витрат на поховання та на спорудження надгробного пам'ятника особі, яка зробила ці витрати (ст. 1201 ЦКУ); 3) відшкодування моральної шкоди членам сім'ї померлого (чоловік, дружина, діти (усиновлені), батьки (усиновителі), особи які проживали з померлим однією сім'єю) (ст. 1168 ЦКУ). Крім того, відповідно до ст. 1164, особа має право вимагати відшкодування шкоди також у випадку неусунення загрози життю, здоров'ю, майну особи.

Розглядаючи справи про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення природноресурсового, природоохоронного законодавства про забезпечення екологічної безпеки, господарські

суди повинні обов'язково враховувати наявність таких умов відповідальності як безпосередній причинний зв'язок між відповідними діями (бездіяльністю) і шкодою та вина відповідача. До позовної заяви повинен бути доданий обґрунтований розрахунок суми, що стягується на відшкодування заподіяної шкоди [5].

Для встановлення факту наявності шкоди завданої порушенням права екологічно безпечне навколишнє природне середовище є екологічна експертиза.

Особливим об'єктом екологічної експертизи є людина, її життя та здоров'я у взаємозв'язку з навколишнім природним середовищем. Така експертиза називається еколого-санітарною. Її завдання – встановлення причинного зв'язку між станом здоров'я людини, його змінами та шкідливим впливом навколишнього природного середовища, спричиненого антропогенною діяльністю. Проведення судової еколого-санітарної експертизи має принципове значення для вирішення питання щодо відшкодування шкоди здоров'ю громадян від несприятливого впливу навколишнього природного середовища [6].

Таким чином питання відшкодування шкоди порушенням права людини на екологічно безпечне навколишнє природне середовище є досить складним та потребує ґрунтовного доведення. Невелика кількість справ даної категорії має наслідком недостатню судову практику, що в свою чергу зумовлено недосконалим правовим регулюванням та недостатньою правовою свідомістю громадян.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. Ст. 141. 2. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n714>. 3. Цивільний кодекс України Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 4. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#n208>. 5. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища Вищий арбітражний суд України Роз'яснення 27.06.2001. № 02-5/744 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_744800-0. 6. Ринкова О. В. Види

судово-екологічної експертизи та завдання, що вирішуються в ході її проведення. Адвокат. 2011. № 9. С. 34-39

УДК 349.41

Швець О. М., к.ю.н., старший викладач; Магура К. З., студентка 2-го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Стан земельних ресурсів України близький до критичного.

Водною та вітровою ерозією уражені близько 57 відсотків території України, понад 12 відсотків території держави зазнають підтоплення.

За різними критеріями забрудненими є близько 20 відсотків земель України. Щороку фіксується майже 23 тисячі випадків зсувів. Унаслідок абразії руйнується до 60 відсотків узбережжя Азовського і Чорного морів та 41 відсоток берегової лінії дніпровських водосховищ. Більш як 150 тисяч гектарів земель порушені внаслідок гірничодобувної та інших видів діяльності. Кількість підземних і поверхневих проявів карсту становить близько 27 тисяч [1].

Правові проблеми відновлення земель є надзвичайно актуальними в сучасних умовах. Зазначеній проблемі присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема Н.С. Гавриш, М.А. Дейнеги, П.Ф. Кулинич, А.Л. Місінкевич, М.В. Шульги та інших. Проте, окремі теоретичні питання у сфері суспільних відносин із приводу відновлення земель потребують подальшого дослідження та узагальнення.

Як зазначають спеціалісти у сфері земельних ресурсів, посилення деградаційних процесів щодо земель в Україні відбувається внаслідок порушення екологічно збалансованого співвідношення між основними видами земельних угідь, використання недосконалих технологій у сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях господарства, орієнтацію короткострокових економічних прибутків без врахування природоохоронної складової та

негативних наслідків у довгостроковій перспективі [2, с. 23]. На нашу думку цей перелік варто доповнити пунктом: «недосконалість нормативно-правової бази щодо охорони земель».

Деградація земель та опустелювання є одними з найбільш серйозних викликів для сталого розвитку країни, які спричиняють істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру. За даними різних установ, площа деградованих і малопродуктивних земель становить від 10-12 до 14-15 млн га. Таким чином, необхідність відновлення земель викликана постійним погіршенням якісного стану земельного покриву, що може мати катастрофічні наслідки як для навколишнього природного середовища, так і для здоров'я людини, розвитку національної економіки тощо.

Сьогодні на державному рівні здійснюються спроби боротьби із негативними явищами у сфері охорони земельних ресурсів. Основними нормативно-правовими актами України щодо врегулювання питання охорони земель та їх відновлення є:

- Земельний кодекс України
- Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII Про охорону навколишнього природного середовища
- Закон України від 19.06.2003 № 962-IV Про охорону земель
- та інші.

Особливої уваги заслуговує розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271-р яким було затверджено Національний план щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням. Слід підкреслити, що заходи з відновлення земель посідають провідне місце у зазначеному розпорядженні. Йдеться насамперед про низку заходів, спрямованих на відновлення деградованих, техногенно забруднених та малопродуктивних, зрошуваних земель, рекультивацію порушених земель тощо. Для координації діяльності з формування та реалізації державної політики з питань сталого використання та охорони земель, боротьби з деградацією земель та опустелюванням, пом'якшення наслідків посух створено Координаційну раду з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням [3].

Пріоритетними завданнями управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності, відповідно до “Стратегії удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель

сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року №18, визнано забезпечення здійснення заходів з охорони земель, збереження і відтворення родючості ґрунтів. Адже окремими завданнями зазначеної Стратегії є запобігання 51-е градаційних процесам ґрунтового покриву, підвищення родючості ґрунтів, а також проведення рекультивації порушених земель [4].

Проте, на нашу думку, виходячи із статистичних даних про поширення та розвиток 51-е деградаційних процесів, можна стверджувати, що зазначені у розглянутих нормативних актах завдання та принципи охорони земель залишаються на папері, оскільки відсутній детально прописаний підзаконними актами механізм їх реалізації.

Отже, можна зробити висновок, що суспільні відносини у сфері відновлення земель залишаються недостатньо врегульованими у чинному законодавстві. Правові норми з питань виконання заходів з відновлення якісного стану порушених внаслідок промислової та іншої діяльності земель, закріплені у нормативно-правових актах різної юридичної сили, несистематизовані, що призводить до виникнення юридичних прогалин та колізій у механізмі правового регулювання земельних відносин.

Слід зазначити, що відновлення деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених земель, має бути імперативом, обов’язком власників і землекористувачів, закріпленим у земельному законодавстві.

Вважаємо доцільним внесення змін до чинного Земельного кодексу України та інших нормативних актів щодо визначення поняття «відновлення земель» і передбачення системи його заходів та детального механізму їх реалізації.

Література:

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
2. Колмаз Ю. Опустелювання – одна з найтривожніших проблем сучасності. Землевпорядний вісник. 2013. № 6. С. 22 – 24.
3. Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2016-%D1%80#Text>. 4.
Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року №18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2018-%D0%BF#Text>.

УДК 631.1

Прищеп А. М., к.с.-г.н., професор, Фізик І. В., к.с.-г.н., доцент ;
Грицюк І. І., аспірант, Грицюк В. В аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТВОРЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ УМОВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЛІСОВОГО КАДАСТРУ, ОБЛІКУ, МОНІТОРИНГУ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

Створення законодавчих умов впровадження в Україні національної лісової інвентаризації як нової системи збору та узагальнення даних про ліси в загальнодержавному масштабі є необхідним критерієм у формуванні лісової політики.

В Україні нормативи інвентаризації з оцінювання стану та визначення класу якості лісових культур і природного поновлення не повною мірою забезпечують отримання в процесі моніторингу інформації для прийняття відповідних практичних рішень. Необхідно удосконалювати лісове законодавство.

Ліс комплексно впливає на довкілля. Адже це не лише функції, пов'язані з регулюванням циркуляції води та повітря, рівня опадів, виділення кисню, температури повітря, мікроклімат, тощо, а й забезпечення якісних економічних показників країни.

Внесення відповідних зміни до Лісового кодексу України, зокрема із переліку робіт, які складають лісовпорядкування, виключено інвентаризацію лісового фонду України є цілком доцільно.

Центральні органи виконавчої влади зобов'язані забезпечити формування державної політики у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, ведення лісовпорядкування, державного лісового кадастру, обліку, моніторингу та проведення

національної інвентаризації лісів; мають забезпечити реалізацію такої політики.

Моніторинг лісів є складовою частиною державної системи моніторингу навколишнього природного середовища.

Моніторинг лісів - система регулярного спостереження, оцінки і прогнозу динаміки кількісного і якісного стану лісів.

В Україні він проводиться шляхом збирання, передавання, збереження та аналізу інформації про стан лісів, прогнозування змін у лісах і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для інформаційно-аналітичного забезпечення управління лісами, прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану лісів, дотримання вимог екологічної безпеки та принципів ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку.

Також проводиться лісова сертифікація, метою якої є оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку. Забезпечення економічно, екологічно і соціально збалансованого ведення лісового господарства.

Організація та проведення лісової сертифікації здійснюються відповідно до порядку, який встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері лісового господарства, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики економічного розвитку, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Введення в дію національної інвентаризації лісів є необхідним кроком у змінах Лісового Кодексу України. Адже вона передбачає систему вибірково-статистичних обстежень лісового фонду України, спрямовану на отримання обґрунтованої узагальненої інформації щодо лісів для потреб планування, у тому числі стратегічного, ведення лісового господарства, державного лісового кадастру, моніторингу лісів.

За таких умов можна розраховувати на серйозне поліпшення фінансово-економічних показників лісового господарства, збільшення обсягів вилучення деревини з одиниці площі, а також виробництва лісових матеріалів для забезпечення ринкового попиту сільського господарства, населення та промисловості.

Богатирчук В. В., студент 2-го курсу

(Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УТИЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ, ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Розвиток людства і перехід до урбанізованого та індустріального суспільства, призвів до нарощення проблем з утилізацією та відповідним правовим регламентуванням різноманітних відходів діяльності людини. З досвіду нашої країни, ми можемо сказати, що проблема із відходами є гострою та екологічно-небезпечною. Задля уникнення забруднення, що несе за собою як екологічно-негативні так і негативні з точки зору нормальної життєдіяльності та здоров'я людини, ми повинні перейняти досвід країн, що мають позитивну динаміку у вирішенні проблеми процесу вивозу та утилізації відходів. В першу чергу, реформація в цьому напрямі стосується законодавства. Саме правова регламентація повинна диктувати реалізацію тих чи інших дій у даній сфері. Отже, аналіз законодавства ФРН як країни-лідера у вирішенні питань утилізації та переробки відходів діяльності людини стане у нагоді реформаційних процесу законодавства України.

На сьогоднішній день в Німеччині всі процеси утилізації та переробки відходів регулюються законом «Про замкнутий господарський цикл» / Kreislaufwirtschaftsgesetzes (KrWG) від 24 лютого 2012 (зміни 04.4.2016). Слово «відходи» більше не присутнє в назві головного законодавчого документа, що регулює поведження з відходами. Це підкреслює пріоритет переробки відходів та їх залучення у виробничий процес у вторинному вигляді [2, с.4]. Закон має три основні цілі: запобігання утворенню відходів; оптимізація процесу залучення відходів у вторинну переробку; і більш ефективне використання природних ресурсів. Зазначений нормативно-правовий акт містить ряд нових правил по утилізації і переробці відходів. Одним з головних положень у законі є розширення кола обов'язків всіх громадян Німеччини щодо роздільного збору відходів. З 2015 року в Німеччині була введено обов'язкове сортування ТКВ на 5 фракцій,

введення додаткового контейнера для «цінних» відходів і підвищення до 2020 року цільових показників роздільного збору ТКВ до 65%, а для будівельних відходів до 70%. Новий закон скасував дію закону «Про сприяння господарського обороту і забезпечення безпечного для навколишнього середовища видалення відходів» / Kreislaufwirtschafts- und Abfallgesetzes, KrW- / AbfG »від 27 вересня 1994 р який проіснував 18 років. Основною метою цього закону було сприяння ресурсозберігаючому кругообігу матеріалів в економіці, а також усунення відходів тільки оптимальними методами, які враховують інтереси навколишнього середовища [3, с.4].

Крім цього, з червня 2005 року розпорядженням «Про поховання відходів» (Verordnung über Deponien und Langzeitlager (Deponieverordnung - DepV) у Німеччині заборонено складування відходів, які на сьогоднішній момент за станом техніки не можуть бути перероблені, тобто не пройшли механобіологічну або термічну обробку. Такий припис озманенував завершення багатовікової епохи утилізації відходів за принципом «поховали і забули».

Сьогодні в національному екологічному законодавстві Німеччини основна увага приділяється підвищенню рівня ефективного використання відходів за рахунок оптимізації матеріальних і енергетичних ресурсів [4, с.4]. Чинний на даний момент закон «Про замкнутий господарський цикл» [2, с.4] доповнюють численні постанови, що сприяють виконанню цього закону. Постанови мають таку ж значимість, як і Закон і є для Земель обов'язковими. Пакет постанов постійно доповнюється і змінюється. Поряд з постановами визначають поведження з відходами також і адміністративні приписи, до яких відносяться, наприклад і технічні керівництва. Адміністративні розпорядження - це інструкції до дії, здалека не законодавчої, а виконавчої влади. Сукупність адміністративних приписів має силу на базі закону «Про замкнутий господарський цикл»[1,6 , с.4].

В екологічному законодавстві України проблема роботи з відходами є однією з ключових. Це пов'язано з тим, що неправильне поведження з ними має найбільші негативні наслідки для навколишнього середовища. Складність проблеми посилюється необхідністю виділення земельних ділянок для зберігання або утилізації відходів. Основним нормативним документом, що регулює обіг відходів в Україні, є Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 № 187/98-ВР, зі змінами та доповненнями (далі - Закон). Він

визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також із запобіганням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Крім зазначеного Закону, нормативна база України щодо поводження з відходами, включає закони: «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; «Про поводження з радіоактивними відходами»; «Про металобрухт»; «Про житлово-комунальні послуги»; «Про хімічні джерела струму»; «Про ветеринарну медицину»; «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції»; Кодекс України про надра та інші нормативно-правові акти.

Важливим аспектом, щодо обігу відходів, є принципи державної політики в зазначеній сфері. Відповідно до законодавства України до них відносяться:

а) забезпечення повного збору та своєчасного знешкодження та видалення відходів, дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;

б) зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;

в) забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;

г) сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом повторного використання ресурсно-цінних відходів;

д) забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розробки відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів поводження з ними;

е) організація контролю за місцями розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє середовище і здоров'я людини;

ж) здійснення комплексу науково-технічних і маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;

з) сприяння створенню об'єктів поводження з відходами;

і) забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у сфері поводження з відходами;

к) облік відходів на основі їх класифікації та паспортизації;

л) створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом запровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення творців цих відходів до їх роздільного збирання;

м) сприяння залученню недержавних інвестицій та інших позабюджетних джерел фінансування в сферу поводження з відходами.

Усі відходи, які утворюються на території України і на які поширюється дія Закону, підлягають державному обліку і паспортизації в порядку, встановленому КМУ. Основою системи і форм звітності, порядку надання та використання відповідної інформації про відходи, а також порядку перегляду їх номенклатури є державний класифікатор відходів. Звітність затверджується Міністерством статистики України за поданням Мінприроди.

Для забезпечення збору, обробки, зберігання та аналізу інформації про об'єкти утворення, оброблення та утилізації відходів ведеться їх реєстр, в якому визначаються номенклатура, обсяги утворення, кількісні та якісні характеристики відходів, інформація про поводження з ними та заходи щодо зменшення обсягів утворення відходів і рівня їх небезпеки. Реєстр ведеться на підставі звітних даних виробників відходів, відомостей уповноважених органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами. Оскільки особливу небезпеку для навколишнього середовища і людини можуть представляти закриті і законсервовані місця видалення відходів, окремо ведеться реєстр місць видалення відходів. Такий реєстр ведеться на підставі відповідних паспортів, звітних даних виробників відходів, відомостей уповноважених органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами. Для визначення і прогнозування впливу відходів на навколишнє середовище, своєчасного виявлення негативних наслідків виробники і власники відходів, а також Мінприроди (його структурні підрозділи), обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, а на території АР Крим - орган виконавчої влади автономії з питань охорони навколишнього середовища ведуть моніторинг місць утворення, зберігання і видалення відходів. Цей моніторинг є складовою єдиної системи державного моніторингу навколишнього середовища. Виходячи з даних моніторингу,

Мінприроди, а також інші уповноважені органи виконавчої влади у сфері поводження з відходами, забезпечують заінтересовані органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємства, громадян та їх об'єднання інформацією про розташування місць чи об'єктів зберігання і видалення відходів, їх вплив на стан довкілля та здоров'я людини. За порушення законодавства про відходи Закон передбачає для винних осіб дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність. Крім того, підприємства і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про відходи, в порядку і розмірах, встановлених законодавством України[5].

Отже, основою німецького законодавства з питань регулювання відходів, яка обумовлює його дієвість, є гармонізація законодавства з нормами та вимогами стандартів ЄС. Екологічні норми ЄС є еталонними у світі, про що свідчить позитивна динаміка щодо забруднення навколишнього середовища у країнах ЄС. Ми вважаємо, що як приклад дієвого законодавства для України можна взяти німецький «Verordnung über Deponien und Langzeitlager» та «Kreislaufwirtschaftsgesetz». Одночасно це означатиме гармонізацію українського законодавства з Європейським екологічним правом, що стане у нагоді, враховуючи євроінтеграційні процеси як всередині України так і у її зовнішньо-політичному векторі розвитку. Існує проблематика підходу до екологічних питань в Україні. Вона полягає у не виконанні тих чи інших норм та приписів суб'єктами. На нашу думку, посилення санкцій положень законодавства може стати стимулом для поліпшення екологічного становища. Наприклад за викид незначних відходів у Німеччині, передбачені штрафні санкції у розмірі до 30-40 євро, а за залишене габаритне сміття (об'ємом до 1 куб чи вагою до 100кг) – штаф від 700 до 2500 євро. В ЄС різноманітні стимули для правильного поводження з відходами є у всіх - і у населення, яке заощаджує при сортуванні відходів (за контейнери для роздільного збору заплатить виробник товарів у тарі і упаковці), і у бізнесу, який отримує вторинну сировину і виробляє з нього нову продукцію і упаковку, включаючись таким чином у так звану "Циркулярну економіку". Адже переважна частина відходів може перероблятися повторно - це і папір, і скло, і пластик, і гума, і дерево, і тканини[7, с.4].

Таким чином, враховуючи те, що Україна на межі екологічної катастрофи, стимулювання населення та посилення штрафної санкції стане у нагоді як засіб реформування законодавства з питань утилізації та переробки відходів.

Література:

1. Lechner P., Heiss-Ziegler C. Skriptum. Entsorgungstechnik –Grundlagen. (520.002) WS.2003/2004. 2. Gesetz zur Forderung der Kreislaufwirtschaft und Sicherung der umweltvertraglichen Bewirtschaftung von Abfallen (Kreislaufwirtschaftsgesetz – KrWG), vom 24. Februar 2012. – S. 53. 3. Закон «Про допомогу господарському обороту та забезпеченні безпечного для навколишнього середовища процесу утилізації відходів» // Kreislaufwirtschafts- und Abfallgesetzes, KrW-/AbfG». URL: <http://www.buzer.de/gesetz/1044>. 4. «Про захоронення відходів» / Verordnung über Deponien und Langzeitlager (Deponieverordnung – DepV). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/depv_2009. 5. О.Козка. Правове регулювання обігу відходів в Україні. URL : <https://ecologia.com/>. 6. Комплексное устойчивое управление отходами. Жилищно-коммунальное хозяйство: учебное пособие / О.В. Уланова и др.; под общ. ред. О.В. Улановой. Москва: Издательский дом Академии Естествознания, 2016. 520 с. 7. А.Таранцова. Чому в Україні нема реальних змін з переробкою відходів. URL : <https://delo.ua/business/-pochemu-v-ukraine-net-realnyh-izmenenij-s-pererabotkoj-othodo-342195/>.

УДК 349.6

Давидюк М. О., студент 2-го курсу

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Як відомо, територія північних районів Рівненщини характеризується потужними родовищами «сонячного каміння», розробка яких перетворився на своєрідну працю для місцевого населення.

На нашу думку, основною мотивацією людей займатися цим поперше незаконним, а по-друге досить небезпечним промислом є

незадовільне матеріальне становище. Де-юре саме держава має фактичну монополію на торгівлю і видобуток бурштину, але де-факто, одночасно з цим, працює досить велика кількість контрабандистів і нелегальних копачів. Осіб котрі видобувають бурштин без дозволу називають «старателі», а згідно того, що вони, грубо кажучи, працюють самі на себе і нічого не платять державі, не сплачують екологічних зборів, не турбуються геологічними дослідженнями, не стурбовані питанням оренди або рекультивації території видобутку, через це їх праця по видобутку коштує менше, тому «старателі» видобувають «сонячне каміння» вагомо дешевше, в порівнянні з підприємствами які працюють на офіційній основі маючи всі дозволи від держави. При цьому, старателів не лякає навіть кримінальна відповідальність за незаконний видобуток бурштину, яка передбачена статтею 240¹ Кримінального Кодексу України [1].

Ще одним вагомим аспектом незаконного видобутку бурштину є руйнування земель, в тому числі і природно-заповідного фонду. Відповідно до статті 13 Конституції України «земля та її надра є об'єктами права власності Українського народу і перебуває під охороною держави» [2]. При цьому кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Але згідно теперішньої ситуації, положення статті 14 Конституції України дотримується не у повній мірі, так як постійно досить велика кількість «старателів» перебуває на місцях незаконного видобутку бурштину, і продовжує збагачуватись за рахунок земельних багатств держави і суспільства. Відповідно ж до закону, видобуток бурштину має виконуватись спеціалізованими підприємствами, які, окрім поповнення державного бюджету шляхом сплати відповідних внесків та зборів, будуть дотримуватись екологічних норм, що встановлюються державою для відновлення земель після видобутку бурштину. При цьому важливу роль відіграють чітко визначені законом правила та жорсткий, неупереджений контроль з боку держави за їх дотриманням. А от фізичні особи не мають законодавчо визначеної можливості видобувати бурштин. Крім того, значну роль у здійсненні незаконного промислу відіграють «нечисті на руку» чиновники-хабарники шляхом його покривання.

Отже, склалась ситуація, при якій значна частина бурштину в Україні видобувається старателями незаконно, при цьому руйнується

природне середовище та порушується публічний інтерес суспільства та його прийдешніх поколінь.

На нашу думку, для врегулювати проблеми незаконного видобутку бурштину необхідно:

1) удосконалити нормативно-правові акти, які регулюють процес видобутку бурштину із розробкою чіткої процедури зазначеного процесу як для спеціалізованих підприємств, так і для фізичних осіб;

2) збільшити відповідальність за незаконний видобуток «сонячного каміння»;

3) посилити контроль за дотриманням спеціалізованого законодавства;

4) знищити хабарництво у сфері видобутку бурштину.

Варто зазначити, що питання по видобутку бурштину на Рівненщині потребує негайного вирішення, так як в інакшому випадку розвиток зазначеного процесу стає справжньою екологічною катастрофою, тому що великі ділянки лісу будуть просто висушені, а земля не придатна для повторного вирощування дерев і іншого використання.

Окрім екологічної проблеми, важливим також є питання поповнення державного бюджету, так як велика кількість «старателів» працює і не сплачує ніяких коштів в держбюджет, а видобутий бурштин вони продають за кордон за нижчими цінами, ніж це могла зробити держава.

Література

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Іщенко О. М., к.ю.н., професор; Яруш М. В., студент 3-го курсу
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

До нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини щодо використання та охорони навколишнього середовища і природних ресурсів в Україні можна віднести:

- Водний кодекс;
- Земельний кодекс;
- Лісовий кодекси кодекс;
- Кодекс про надра.
- ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»;

- ЗУ «Про охорону атмосферного повітря»;
- ЗУ «Про природно-заповідний фонд України»;

За порушення вимог розглянутих нормативно-правових актів щодо використання та охорони навколишнього середовища і природних ресурсів законодавство України встановлює дисциплінарну, адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність.

Відповідно відповідальність за порушення екологічного законодавства регулюється такими нормативними актами :

- Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 52 - 91);
- Кодекс Законів про працю України (ст. 147);
- Кримінальний кодекс України (ст. 236-254);
- Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (Розділ XV);

Розглянемо більш детально кожен вид відповідальності за порушення екологічного законодавства. Адміністративну відповідальність за скоєння еколого-правових поступків несуть як фізичні так і юридичні особи. Відповідно до КУпАП, існують такі види адміністративних стягнень, що застосовуються до винних осіб у сфері екологічного права:

- попередження;
- штраф;
- конфіскація знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника;
- вилучення незаконно добутих об'єктів природних ресурсів;
- позбавлення права зайняття певним видом діяльності у галузі екології (наприклад, правом полювання).

Відповідно до Постанови Кабміну “Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України” від 19 квітня 2017 р. № 275, в Україні діє Держекоінспекція - центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра енергетики та захисту довкілля і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Відповідно до даного положення, накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері екології здійснює Держекоінспекція. Особливістю вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, є презумпція провини правопорушника.

Не менш важливою, хоча рідше застосовуваною у сфері екології, є кримінальна відповідальність. Чинний Кримінальний кодекс України визначає такі види злочинних діянь у галузі екології:

- порушення правил екологічної безпеки (ст. 236);
- невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237);
- приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238);
- забруднення або псування земель (ст. 239);
- порушення правил охорони надр (ст. 240);
- забруднення атмосферного повітря (ст. 241);
- порушення правил охорони вод (ст. 242);
- забруднення моря (ст. 243);
- порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244);
- знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245);

- незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246);
- порушення законодавства про захист рослин (ст. 247);
- незаконне полювання (ст. 248);
- незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249);
- проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250);
- порушення ветеринарних правил (ст. 251);
- умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252);
- проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253);
- безгосподарське використання земель (ст. 254);
- екоцид (ст. 441).

Слід зазначити, що згідно із ст. 51 Кримінального кодексу України є такі види покарань:

- штраф (зазвичай разом з позбавлення права обіймати певні посади);
- позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (можливе разом з позбавленням волі);
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- службові обмеження для військовослужбовців;
- конфіскація майна;
- арешт;
- обмеження волі;
- тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- позбавлення волі на певний строк (від 2 до 10 років, відповідно до статті ККУ);
- довічне позбавлення волі.

Крім того, відповідно до ст. 98. Кримінального кодексу України до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:

- штраф;

- громадські роботи;
- виправні роботи;
- арешт;
- позбавлення волі на певний строк.

Як ми можемо побачити, перелік злочинів за які передбачена кримінальна відповідальність є досить великим, а самі норми постійно еволюціонують відповідно до реалій України, хоча не такими швидкими темпами, як би хотілося.

Відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» вжиття заходів дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності не звільняє винних осіб від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища і погіршенням стану природних об'єктів та якості природних ресурсів. Дана норма визначає цивільну відповідальність винних. Відповідно до цивільного законодавства, під шкодою слід розуміти грошову оцінку негативних для порушника майнових наслідків, які тим відчутніші для нього, чим більші матеріальні і моральні втрати були спричинені через скоєне ним правопорушення. Так правопорушник змушений відшкодувати в повному розмірі всі негативні наслідки, як наступили внаслідок його дій. Важливим на нашу думку, є те, що правопорушник змушений не лише відшкодувати збитки, а й відновити стан навколишнього середовища, як мінімум, до попереднього стану. На жаль, шкода заподіяна навколишньому середовищу, не може бути оцінена матеріально. Адже навколишнє середовище - це складний біомеханізм, в якому функціонують сотні тисяч видів живих організмів. І дана ситуація має доповнюватися покладенням на правопорушника альтернативного зобов'язання, щодо відновлення стану навколишнього середовища. Суть цього зобов'язання полягає у постійному фінансуванні процесу відновлення, або ж, за можливості, сприяння даному процесу власними силами та ресурсами правопорушника.

Українським законодавством передбачена можливість застосування дисциплінарної відповідальності. Вона застосовується до осіб, які під час виконання своїх посадових обов'язків порушують екологічні вимоги та інші вимоги дисципліни праці, пов'язані з використанням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища, забезпеченням екологічної безпеки.

Окремо, на нашу думку, необхідно розглянути передбачення відповідальності за, так звані, екотероризм, еко-рейдерство та екотаж.

Екотероризм (інколи як «зелений тероризм») – вид тероризму, що здійснюється під гаслами збереження природного середовища та захисту прав тварин або дикої природи (wildlife) в цілому. Різні джерела визначають термін дещо по-різному. З точки зору ФБР США, екотероризм визначається як «використання загроз або насильства кримінального характеру проти невинних жертв або їх власності з боку організацій, орієнтованих на охорону природи з політичних причин, часто включаючи дії символічного характеру».

Екотаж – дія, що має на меті зупинити, порушити або уповільнити якийсь процес, шкідливий для природи, переважно умисне знищення або пошкодження майна. Екотаж передбачає нанесення шкоди тільки неживим об'єктам. Мета екотажу – зробити екологічно шкідливі дії економічно не вигідними.

Отже, аналіз екологічного, адміністративного, цивільного та кримінального законодавства України свідчить про те, що злочинні дії проти довкілля визначені нормативно-правовими актами, існує також і визначення відповідальності за їх вчинення. Проте, застосування розглянутих норм на практиці є досить рідким явищем, що обумовлюється такими основними обставинами:

- нечіткість деяких норм законів щодо використання та охорони об'єктів навколишнього природного середовища;
- суперечливість окремих положень різних нормативно-правових актів у сфері екології;
- складність доведення вини у вчиненні екологічного правопорушення;
- недостатній контроль за дотриманням екологічного законодавства;
- низький рівень покарання за вчинення окремих видів екологічних правопорушень.

Градиська Ю. В., ассистент; Багатко А. С., студентка 2-го курсу
(Національний університет водного господарства та природокористування)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Історія земельного законодавства в Україні являє собою, передусім, історію розвитку права власності на землю. Земельне законодавство сучасної України як суверенної держави має досить недовгу історію, проте його теперішній стан є продовженням тривалої історичної еволюції земельного законодавства. Основні напрями розвитку сучасного земельного законодавства підтверджують, що воно сформоване на історичному досвіді ХХ ст. і радянської епохи, заснований на націоналізації землі і юридичному закріпленні права виключної державної власності на землю, заперечується. Натомість останні нововведення та прийнятий закон №2178-10 «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» з 2021р. скасувати ці норми. По суті вже зараз вони відійшли в минуле та Україна ступила на новий етап капіталістичного розвитку земельних відносин. Не дивлячись на складні політичні умови розвитку української державності земельні, відносини були постійно в полі зору державної влади в різні періоди її функціонування і мали законодавче закріплення

Історико-правові аспекти виникнення і розвитку управління земельними ресурсами досліджувались такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як: Субтельний О., Бабіч О. А., Блануца А. В., Киричук В. В., Лановик Б. Д., Залізняк Л. Л., Круц В. А., Мороз О. О., Горланчук В. В., Ісаєв І. А., Третяк А. М., Титова Ю. П., Маркова А. Н., Бачур Б. С., Каденюк О. С., Фроянов І. Я

Підвалини розвитку земельних відносин, у контексті управління земельними ресурсами України, закладались в епоху неоліту. Розвиток інституту управління земельними ресурсами, пов'язаний з багатьма аспектами, в першу чергу з працею людини, яка наполегливо крок за кроком переходила від привласнюючих форм використання природних ресурсів до розуміння необхідності системного освоєння та управління земельними ресурсами та їх правового регулювання.

В періоди палеоліту та мезоліту первісна людина не мала поняття управління земельними ресурсами. Щодо періоду трипільської культури він приніс у розвиток людства суттєві зміни, зокрема, вдосконалення знарядь праці, розвиток землеробства, скотарства, особливості розміщення сільських поселень, а у період існування трипільської культури спостерігались первинні форми управління земельними ресурсами.

Натомість перші аспекти правового регулювання можна віднести до початку появи на території сучасної України Скіфської держави (IV ст. до н. е.). Народні збори Скіфської держави обирали кандидатуру царя, якому належала вся повнота законодавчої і виконавчої влади, а також власність на землю. Апарат державного управління складався з найближчих родичів царя (царської ради). Таку думку має Іванов В.М. [1]. Протилежної думки дотримується В.В. Горлачук, який стверджує, що особливістю земельних відносин у скіфів було те, що у них не існувала земельна власність, земля належала громадянам і щороку розподілялась між окремими родинами [2]. Територія держави поділялась на номи (округи), що, на думку В. С. Кульчицького, були племінними територіями, які населяли кочові та осілі скіфські племена [3].

Особливий внесок у розвиток культури, суспільного устрою, права, державного управління, в тому числі і управління земельними ресурсами внесли в VII—VI ст. до н.е. міста-держави Північного Причорномор'я. Варто погодитись з думкою В. М. Іванова в тому, що грецька колонізація мала перш за все аграрний характер [1]. Держава-поліс включала власне місто з сільськогосподарськими територіями — хорой, яка включала земельні ділянки громадян поліса [4]. Хора повинна була відповідати оптимальним розмірам. Так, Ольвія займала територію Бурського і Буго-Дніпровського лиманів, тобто на 50 км до півночі і на 70—80 км до заходу [5]. Сільські поселення були представлені неукріпленими селами — комі, з відстанню один від одного 30—50 км та укріплені землі — хоріон. Так, сільськогосподарська територія Херсонеса мала розвинені шляхи і систему чіткого розмежування земельних ділянок громадян. Крім того, міста держави мали визначений інститут земельної власності. Володільцями земель виступала громадська міська община, яка в свою чергу поділялась на загальнодержавну і приватну [4].

Особливу увагу заслуговує питання, яке стосується приватної власності на землю в Київській Русі. Так, О. С. Каденюк вказує на наявність різних форм і методів землеволодіння і землекористування [6]. Б. С. Бачур зазначає, що земельна власність IX—X ст. відрізняється від феодалної земельної власності XII—XIII ст. [7]. Б. С. Бачур також вказує на первинні способи набуття права власності на землю за нормами звичаєвого права: заволодіння, давність володіння, передача землі у спадок, дарування [8]. Ф. Л. Морошкін підкреслював, що поняття «володіння» в часи Київської Русі заміняло поняття «власності» [9]. У той же час не можна погодитись з думкою А. Енгельмана про відсутність права власності у X—XIII ст. [10]. Поряд з великокнязівським володінням (доменом), а також володіннями місцевих князів існувало боярське дружинне володіння.

Слід звернути особливу увагу на найголовніший пам'ятник давньоруського права «Руську правду», в якій знайшли своє відображення особливості політичного, економічного розвитку Київської Русі. Аналіз статей «Руської правди» дає нам можливість зробити висновок, що власність на землю в період Київської Русі не тільки існувала, а й передбачала певний поділ на князівську, боярську і монастирську; мала чітко визначені напрями охорони земель, визначення межових знаків. Крім того, окремі статті «Руської правди» свідчать про існування доволі сформованого інституту управління землями Київської Русі і наявності власності на землю. Таким чином, враховуючи відносно незначні відомості, які стосуються земельної власності й управління земельними ресурсами наприкінці I тис., можна зробити висновок, що приватна власність на землю у цей період лише починає з'являтися, причому у верхівки суспільства.

Подальші етапи регулювання земельних відносин на території сучасної України визначалися в залежності від того, під чиєю окупацією перебували зі землі. Тут і Золота Орда, Велике князівство Литовське, Польща, Російська імперія. У цьому випадку радше діяли їх закони, а розвитку та трансформації індивідуальних особливостей законодавчого регулювання з часів Київської Русі не відбувалося.

Іншим важливим етапом розвитку регулювання земельних відносин можна визначити Радянський. Адже він переважно сформував сучасне розуміння права власності на землю та її використання.

Становлення основ радянського законодавства в Україні про раціональне використання і охорону земель та його розвиток (1917–1960 рр.) показує, що перші роки радянської влади ознаменувались прийняттям великої кількості нормативних актів, які започаткували засади розвитку інституту раціонального використання й охорони земель. Перш за все було вирішене питання власності та визначене коло суб'єктів, на яких покладалося завдання охорони та раціонального використання земель. Усі землі, ліси та води, що мали загальнодержавне значення, перейшли у виключну власність держави, але з можливістю користування громадянами із зобов'язанням турбуватися про землю та не допускати її забруднення. Формували елементи земельного кадастру, який запроваджував єдину систему земельно-кадастрової інформації та її достовірності, а також здійснював контроль за використанням і охороною земель.

Уперше в Україні було прийнято кодифікований закон, що містив комплексний механізм раціонального землекористування. 15 грудня 1928 р. ЦВК СРСР прийняв Загальні начала землекористування та землеустрою. Цей документ являв собою оновлене земельне законодавство, що було спрямоване на більшу підтримку сільського господарства та осіб, які ним займаються.

Доведено, що земельне законодавство у повоєнний час дозволило відновити сільське господарство в УРСР та покращити землеробство задля підвищення врожайності.

Розвиток правового регулювання раціонального використання і охорони земель у період із 1960 по 1985 рр. дозволив втілювати в життя новий підхід до землекористування. Новий етап розробки системної кодифікації земельного права відбувся на початку 1960-х рр. Основоположним актом став Закон УРСР «Про охорону природи УРСР» від 30 червня 1960 р., що характеризувався ширококомплексним підходом до охорони природи та містив цілу низку норм, які стосувались раціонального використання і охорони земель. У зазначений період земельну правову базу склали Основи земельного законодавства СРСР і союзних республік від 13 грудня 1968 р. та Земельний кодекс УРСР від 8 липня 1970 р. Зазначені нормативно-правові акти закріпили комплексний підхід до землекористування, визначили права і обов'язки землекористувачів, унормовували питання землеустрою та земельного кадастру, поділу земель на категорії, а також системи боротьби з ерозійними процесами

та державного контролю за використанням земель і застосування отрутохімікатів під час обробітку.

Трансформація законодавства України про раціональне використання і охорону земель у період перебудови (1985– 1991 рр.) вносила свої корективи в законодавство внаслідок численних проблем в економіці, політиці і, найголовніше, в екології. Показовим стосовно цього є постанова Ради Міністрів УРСР «Про корінну перебудову справи охорони природи в республіці» від 19 листопада 1988 р. В ній зазначалось, що екологічна обстановка в країні майже кризова, а законодавство не відповідає сучасним вимогам господарювання та стає серйозним чинником, що стримує проведення єдиної природоохоронної політики. Для аналізованого періоду характерним є проведення чергової кодифікації земельного законодавства. Свідченням є прийняття Основ законодавства Союзу ССР та союзних республік про землю від 28 лютого 1990 р. та Земельного кодексу УРСР від 18 грудня 1990 р. Правотворча діяльність у реформуванні земельних відносин здійснювалася покvapливо, законодавчі положення були нечіткими, ґрунтувалася на пропозиціях, не перевірених практикою, оскільки часто змінювалися за змістом і характеризувалися непослідовністю. Нерозсудливі дії призвели до катастроф, що значно вплинули на стан земельних ресурсів та природи в цілому. Це призвело до постійних змін та доповнень у земельне законодавство, що вже мало орієнтир на природні особливості українського регіону. Перебудова виявилася початком кінця земельного законодавства СРСР, однак саме вона відіграла значну роль у кардинальних змінах ставлення держави до землі.

Висновки. В періоди палеоліту та мезоліту первісна людина не мала поняття управління земельними ресурсами, але Трипільська культура принесла суттєві зміни, зокрема, вдосконалення знарядь праці, розвиток землеробства, скотарства, особливості розміщення сільських поселень, де і спостерігались первинні форми управління земельними ресурсами.

Скіфська держава характеризувалася сформованим інститутом права власності на землю, апарат державного управління був ще недостатньо сформований, і не мав чітких органів управління земельними ресурсами натомість спостерігається поділ держави на певні чітко визначені території — номи, що свідчить про наявність первинних форм інституту управління земельними ресурсами.

Грецькі держави-міста принесли своїми здобутками величезний вклад у розвиток державного управління, в тому числі і в управління земельними ресурсами для майбутніх поколінь.

Власність на землю в період Київської Русі не тільки існувала, а й передбачала певний поділ на князівську, боярську і монастирську; мала чітко визначені напрями охорони земель, визначення межових знаків.

Недосконалість земельного законодавства Радянського періоду пояснюється відсутністю стратегії державного будівництва, нерішучістю урядів, браком часу та професіоналізму законотворців, політичними та ідеологічними протиріччями, прорахунками, що негативно вплинули як на розробку ефективних земельних законопроектів, так і на їх практичну реалізацію.

До основних історично-правових передумов формування вітчизняного земельного законодавства можна віднести недостатню визначеність завдань земельної реформи, мінливість способів її досягнення; диспропорцію між законами і підзаконними нормативно-правовими актами; декларативність земельно-правових актів і відсутність механізмів їх реалізації.

Література

1. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник. Київ: Атака, 2007. С. 23, 28, 49. 2. Горлачук В. В., В'юн В. Г., Песчанська І. М., Сохніч Ф. Я. та ін. Управління земельними ресурсами: Підручник / За ред. д. е. н., проф. Горланчука В. В., 2-ге вид., випр. і переробл. Львів: Магнолія плюс; Видавець СПД ФО Піча В. М., 2006. С. 326, 328. 3. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. С. 20, 39. 4. История крестьянства в СССР с древних времен до Великой Октябрьской Социалистической революции в 5 томах, Т.1. Предпосылки становления крестьянства рабовладельческих и раннефеодальных обществ (VI тыс. до н.э. — I тыс.н.э.) 1998. С. 29, 248, 265. 5.Славин Л. М. Некоторые итоги изучения ольвийской хоры // Художественная культура и археология античного мира. Москва, 1997. С. 45. 6. Каденюк О. С. Аграрна історія України: Курс лекцій. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. С. 16—17. 7. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X — середині XIX століть (історико-правовий аспект): Монографія. Одеса: ОНГ ім. І. І. Мечнікова, 2008. С.

55. **8.** Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X — середині XIX ст. (історико-правовий аспект). Автореф. десерт. к. ю. н. Харків, 2004. С. 10. **9.** Морошкин Ф. Л. О владении по началам российского законодательства. Москва, 1837. С. 80. **10.** Энгельман А. О приобретении права собственности на землю по русскому праву. — СПб., 1859. С. 23.

УДК 349.1:34.03

Гвоздецький В. Д., д.ю.н., професор; Віннічук І. І., студентка 3-го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Як відомо, Україна має давню історію і може пишатися багатьма культурними надбаннями, більшість з яких є нерухомими. Деякі з яких внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, станом на 2020 рік це- 7 найменувань. Також відомо, що Кабінет Міністрів України запропонував в нести ще 17 об'єктів історико-культурного призначення до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Як відомо, природа нерухомих об'єктів культурної спадщини має нерозривний взаємозв'язок із земельною ділянкою, в межах якої вони розташовані.

Отже, оскільки правовий режим земель історико-культурного призначення тісно пов'язаний із правовим режимом об'єктів, що знаходяться на таких земельних ділянках, при висвітленні питання, що стосується формування законодавства про землі історико-культурного призначення необхідно звернутися до наукових досліджень, присвячених розвитку законодавства про охорону культурної спадщини. Адже відбувається знищення об'єктів культурної спадщини і об'єктом цих злочинних посягань насамперед є землі на яких розміщуються дані об'єкти. І як доводиться констатувати, на сьогодні негативну роль у цьому процесі відіграє держава в особі державних органів, органів місцевого самоврядування, завдяки їх бездіяльності чи навіть сприяння. За таких умов в суспільстві, де панує правовий

нігілізм, на перший план виходять економічні проблеми, інтерес викликає отримання матеріальної вигоди будь-яким способом, незважаючи на загрозу знищення об'єктів, які повинні бути святими для кожного народу. Така відверта неповага до культурної спадщини в Україні в гонитві за отриманням більшого зиску, на нашу думку, становить загрозу національній безпеці України.

Необхідність охорони культурної спадщини проголошена на найвищому, конституційному, рівні. Відповідно до ст. 54 Конституції України культурна спадщина охороняється законом; держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність.[1] Збереження і примноження культурних цінностей були визнані одним з пріоритетних напрямів політики держави у сфері культури [2]. Об'єкти культурної спадщини на території України охороняються державою згідно зі статтями 22—37 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р.[3]

Ст. 19 ЗКУ від 25 жовтня 2001 р. вперше закріплює як самостійну категорію землі історико-культурного призначення. До складу земель історико-культурного призначення відповідно із положенням статті 53 Земельного Кодексу України належать землі на яких розташовані: історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі). Відповідно до положень ч.1 статті 54 Земельного Кодексу України землі історико-культурного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.[4]

Загальний перелік земельних правопорушень наведений в ст. 211 ЗК України [4]. Водночас, це не виключає можливості застосування юридичної відповідальності за правопорушення у сфері використання та охорони земельних ділянок історико-культурного призначення. Окрім того, зазначена норма ЗК України має бланкетний характер і для застосування заходів впливу на осіб, що вчинили земельне правопорушення відсилає до кримінального, адміністративного чи цивільного законодавства.[2]

Порядок використання земель історико-культурного призначення визначається Земельним кодексом України, Законом України «Про охорону культурної спадщини» (статті 24—26, 34—37), постановами Кабінету Міністрів України та органів місцевої влади і

самоврядування. Землі історико-культурного призначення віднесено до особливо цінних земель України, вилучення яких для інших цілей не допускається, за винятком випадків, визначених ч. 2 ст. 150 ЗК України.[3, 4]

Відповідно до положень статті 162 Земельного Кодексу України здійснюється забезпечення особливого режиму використання земель історико-культурного призначення. Оскільки всі землі історико-культурного призначення мають єдине цільове призначення, це розміщення об'єктів культурної спадщини вони підлягають підвищеній охороні земель.[4]

Одним із основних видів захисту і охорони земель в першу чергу виступає заборона відчуження та передача в приватну власність, земель історико-культурного призначення що перебувають в державній та комунальній власності про що чітко закріплено в положеннях Земельного Кодексу України. Схожий за своєю сутністю із попереднім видом захисту охорони земель виступає створення переліку об'єктів культурної спадщини, які не підлягають приватизації, що автоматично перешкоджає і приватизації земельних ділянок під ними. Про що чітко зазначено в Законі України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації». [5] Найбільш детально виписані заходи юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону культурної спадщини (до того ж, більшість із цих порушень є одночасно і земельними правопорушеннями, оскільки безпосередньо стосуються земельних ділянок, на яких знаходяться об'єкти культурної спадщини) в розділі VIII Закону України "Про охорону культурної спадщини" від 8 червня 2000 р. [3], який передбачає застосування заходів кримінальної, адміністративної відповідальності, відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону культурної спадщини, а також відповідальність юридичних осіб за порушення законодавства про охорону культурної спадщини у вигляді фінансових санкцій (ст. 43-47 Закону). При цьому в Законі зафіксовані конкретні склади правопорушень, за вчинення яких настає відповідальність, а щодо відповідальності юридичних осіб – конкретні фінансові санкції.

Науковці розділяють дану юридичну відповідальність на 2 види:

1) Відповідальність за порушення правового режиму земель історико-культурного призначення:

- кримінальна відповідальність відповідно до положень статті 298 Кримінального кодексу України: незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини.[6]

- адміністративна відповідальність відповідно до положень статті 92 Кодексу України про адміністративні правопорушення: порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини.

За вчинення таких правопорушень, як: ухилення від підписання охоронних договорів на пам'ятки, порушення режиму використання пам'ятки, порушення режиму історико-культурного заповідника чи історико-культурної заповідної території, проведення ремонтних, реставраційних, реабілітаційних робіт на пам'ятці, зміну призначення пам'ятки, її частин та елементів, здійснення написів, позначок на ній, на її території та в її охоронній зоні без письмового дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини, а також за невиконання законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини щодо усунення порушень вимог законодавства про охорону культурної спадщини або створення перешкод для їх діяльності[2, 7]

2) Відповідальність за порушення цільового використання земель:

- кримінальна відповідальність відповідно до положень статті 239: забруднення або псування земель. [6]

- адміністративна відповідальність відповідно до положень статті 53 Кодексу України про адміністративне правопорушення: порушення правил використання земель.[7]

- правова відповідальність в порядку статей 141 та 143 Земельного Кодексу України.[4]

Самостійне місце серед порушень земельного законодавства, за які наступає цивільно-правова відповідальність, посідає таке порушення, як укладення угод щодо земельних ділянок з порушенням земельного законодавства. У відповідності до ст. 210 ЗК України угоди, укладені із порушенням встановленого законом порядку купівлі-продажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок, визнаються недійсними за рішенням суду. Невідповідність угод щодо земельних ділянок історико-культурного призначення вимогам закону може виражатися у різних порушеннях, наприклад, відсутність погодження зміни землевласника та землекористувача органами

охорони культурної спадщини або порушення права привілеєвої купівлі пам'ятки, на нашу думку, є підставою для визнання укладеної угоди не дійсною, хоча посилення на це чинне законодавство і не містить. У зв'язку із зазначеним вважаємо за необхідне внести зміни до законодавства з метою уникнення зловживань у цій сфері. Крім видів юридичної відповідальності, які передбачені ст. 211 ЗК України, за земельні правопорушення можуть наступати й інші види. Зауважимо, що вказана стаття ЗК України прямо не передбачає можливість застосування дисциплінарної та матеріальної відповідальності, в той же час, земельне законодавство не виключає такої можливості (необхідне співпадіння дисциплінарного проступку і земельного правопорушення). Притягнення особи до дисциплінарної та матеріальної відповідальності здійснюється в порядку, встановленому трудовим законодавством.[2]

Відповідно до ст. 47 Закону України "Про охорону культурної спадщини" застосування фінансових санкцій, адміністративних стягнень або кримінального покарання не звільняє винного від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану власникові пам'ятки або уповноваженому ним органу, особі, яка набула права володіння, користування чи управління пам'яткою, охоронюваною археологічною територією на підставі загальних положень цивільного законодавства (ст. ст. 1166-1194, 1209- 1211 ЦК України).[8]

Підсумовуючи, вище викладене, можемо стверджувати, що законодавство України у сфері відповідальності за неналежне використання земель історико-культурного призначення є досить не досконалим і розгалуженим, немає норм, які чітко регулювали б дане питання. Отже існує необхідність чітко прописати у Земельному кодексі норми, які б регулювали відповідальності за неналежне використання земель історико-культурного призначення.

Література:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. О. Бевз. Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері використання та охорони земель історико-культурного призначення. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21CO

M=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VKNU_Yur_2014_1_19. 3. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. №1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>. 4. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. №2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. 5. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації : закон України від 23.09.2008 р. №574-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-17>. 6. Кримінальний кодекс України : закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. 7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 р. №8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. 8. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

УДК 349.415

Благодир А. А., к.ю.н., доцент; Єфімчук М. В., студентка 2-го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА У СФЕРІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Відповідно до ст. 14 Конституції України «земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» [1]. Ця норма основного закону деталізована в Земельному кодексі України, Законі України «Про охорону земель» та інших нормативних актів, що відносяться до земельного законодавства.

Питання правової охорони земель має місце в працях таких науковців як М. Зубця, П. Саблука, М. Гладія, С. Булигіна, В. Месселя-Веселяка, А.Гетьмана та інших. Але комплексне дослідження охорони земель та їх ефективного використання ще потребує подальшого вивчення. Ця проблема є досі першочерговою, адже має теоретичне та практичне значення.

Регулювання використання земель на території України бере витоки ще в часи існування Русі. В основі відносин між людьми, в процесі використання земель лежало давнє звичаєве право. Рішення про те, кому, скільки і в якому місці надати землі в користування,

спосіб її використання приймало віче [2]. Вже тоді в «Руській правді» містилися норми про поділ угідь за видами: орні землі, мисливські угіддя, дворові, пустопорожні.

Для збереження якості та родючості землі в період правління Петра I, у 1722 р. був виданий Указ який закріплював: «Ліси вирубати лише на гнилісній місцевості, а не на болотах та сухих ґрунтах» [3, с. 144].

У ході відміни кріпацтва й проведення земельної реформи положенням від 19 лютого 1861 р. усі землі губерній були поділені, в залежності від їх якості, на нечорноземні, чорноземні та степові [4, с. 44].

У Земельному кодексі УРСР від 25 жовтня 1922 р. не приділялося належної уваги врегулюванню проблеми правової охорони земель, це сприяло більшому забрудненню земель. Тому дослідники звертають увагу на відсутність у Земельному кодексі УРСР екологічної спрямованості, що вже у 1930-х рр., коли відбувався інтенсивний розвиток промисловості, зводилися нові численні підприємства, призвело до значного забруднення земель [5].

Така ж ситуація збереглася і за часи Конституції СРСР 1936 р. та Конституції УРСР 1937 р.. В цих документах не містилося норм, які були б спрямовані на захист земель від техногенного та антропогенного впливу. Аналогічно було і у воєнний та повоєнний періоди.

Перші якісні зміни розпочалися в 1957-1963 рр., коли у республіках були прийняті нормативно-правові акти про охорону природи та встановлено відповідальність за їх порушення. Закон УРСР «Про охорону природи Української РСР» від 30 червня 1960 р. заборонив таку господарську діяльність, яка могла б шкідливо вплинути на якість і стан земель. Проте комплексних заходів по охороні земель в той час проведено не було.

Подальший розвиток законодавства в напрямку екологізації відбувалося під впливом виникнення загрози глобальної кризи в природі. 1 липня 1969 р. вступили в дію Основи земельного законодавства СРСР і радянських республік, які докорінно змінили парадигму землекористування. Із цього моменту підприємства, установи та організації були зобов'язані не допускати забруднення земель [6, с. 108].

З дня проголошення Україною своєї незалежності було прийнято низку нормативних актів, які безпосередньо здійснили вплив на розвиток правової охорони земель суверенної держави. Зокрема, вперше було виділено в окрему статтю 167 Земельного кодексу України, а саме «охорона земель від забруднення небезпечними речовинами».

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Її основне завдання полягає в забезпеченні збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних та набутих якостей земель. Охорона земель є надзвичайно важливим чинником забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни. Тому важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє держава шляхом виконання ряду своїх функцій [7].

Завданнями охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Охорона земель включає:

- 1) обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- 2) захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їхнього вилучення для інших потреб;
- 3) захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- 4) збереження природних водно-болотних угідь;
- 5) попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- 6) консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь [8].

Особливої актуальності ці питання набули в умовах земельної реформи, метою якої є закладення підвалин рівноправного розвитку форм власності і господарювання на землі, формування багатуукладної економіки, раціонального та ефективного використання земель. Завдання реформи полягає в перерозподілі земель з одночасною передачею їх, у першу чергу, в приватну, а при необхідності й у колективну власність. Задля вирішення поставлених завдань створено відповідну правову базу, розроблено значну кількість законодавчих, нормативних, інструктивно-методичних актів і документів. Визначальним серед них є Земельний кодекс України – основний нормативний акт у сфері земельних відносин. Кінцевою метою земельної реформи є встановлення власності на землю громадян, колективів, громадських організацій, держави, і, на цій основі, створення ефективних сільськогосподарських підприємств різних форм організації виробництва продукції ринкового типу [6, с. 108].

Висновок. З огляду на вище сказане, варто підкреслити, що нормативного регулювання у сфері охорони земель недостатньо, це питання потрібно досліджувати та розширювати нормативну базу. Надзвичайно важливим є розробка державою стандартів та нормативів землекористування, а також механізму державного контролю та відповідальності за порушення земельного законодавства. Це потрібно для збереження та відтворення для майбутніх поколінь того унікального ґрунтового покриву, який має Україна.

Література:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. 2. Сташенко В. Ю. Державне управління земельними ресурсами України: історичні передумови та сучасний стан. Державне управління: теорія та практика. 2013. № 2. С. 171-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_21. 3. Ибрагимов К.Х. Некоторые особенности первого этапа в истории земельного права России (X – середина XIX) в контексте охраны и рационального использования земель сельскохозяйственного назначения. Политика и общество. 2006. №4. С. 132-145. 4. Комов Н. Земельные отношения и землеустройство в России. Москва. 1995. 450 с. 5. Попова А. О. Історичні аспекти розвитку законодавства щодо правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія :

Юриспруденція. 2014. Вип. 9-2(2). С. 46-49. 6. Миронов В. В., Ткачук А. І. Еволюція у сфері нормативно-правового регулювання охорони земель в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. С. 107–110. 7. Земельне право України: Підручник / М.В. Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.; За ред. М.В. Шульги. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 368 с. 8. Мірошніченко А.М., Марусенко Р.І. Земельний кодекс України. Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2013. С. 427-439.

УДК 630.23: 338.48, 634.948

Прищепа А. М. к. с.-г. н., професор, Фізик І. В. к.с.-г.н., Грицюк І. І., Грицюк В. В. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне); **Копій М. Л., к.с.-г.н., Копій С. Л., к.с.-г.н., Копій Л. І., д. с.-г. н., професор** (Національний лісотехнічний університет України, м. Львів).

ЗАЛІСНЕННЯ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗБІЛЬШЕННЯ ЛІСИСТОСТІ

Досвід лісової рекультивації порушених земель вказує, що доцільність і успіх її проведення залежить від обґрунтованого планування обсягу робіт, підбору асортименту деревних та чагарникових порід, вибору технології створення лісових насаджень. Розробка родовищ корисних копалин проводилась в різноманітних ґрунтово-кліматичних умовах. Порушення земель в межах розробки родовищ корисних копалин має азональний характер, а природні умови накладають свій відбиток на антропогенні утворення, визначаючи інтенсивність їх заростання різноманітною рослинністю. Вивчення сформованих біогеоценозів дозволяє виявити направленість природних процесів відтворення і визначити види рослин, придатних для штучного заліснення порушених земель. Дослідження природних біогеоценозів, що сформувались після повного руйнування і переформування рослинності і ґрунтів, дозволили відзначити їх низьку продуктивність. Прискорення процесу природного відтворення рослинності, надання йому певної направленості для формування на порушених ґрунтах продуктивних та стійких біогеоценозів, що відзначаються високою естетичністю, має

важливе природоохоронне та господарське значення і дозволить ефективно вирішити завдання відтворення знищених земель.

Процеси формування і росту лісових насаджень досліджувались нами на порушених землях Новороздільського сірчаного кар'єру. Аналізувались різні за видовим складом деревних порід деревостани – від чистих соснових, тополевих, дубових з незначною домішкою інших деревних порід до мішаних берестово-вільхових, вільхово-черешнево-ясеневих з домішкою осики, верби та інших деревних видів. Вік деревостанів становив 24-41 років.

Відповідно до проведених досліджень щодо лісової рекультивації порушених земель на відвалах сірчанних кар'єрів, сформованих за участю четвертинних лісовидних суглинків, третинних мергелевих глин і їх сумішей без нанесення продуктивного шару ґрунту, перспективними для вирощування були визначені: сосна звичайна, модрина європейська, дуб звичайний, акація біла, береза повисла, черешня, вільха чорна та сіра, а також обліпіха крушиновидна, аронія чорноплідна і ліщина звичайна.

Дослідження проведені нами у сформованих деревостанах на порушених землях Новороздільського сірчаного кар'єрів вказують на те, що ріст і розвиток деревних порід характеризується певними особливостями та істотно залежить від видового складу. Зокрема, найбільш продуктивним (запас деревини понад 530 м³/га) є тополевий (вік 41 рік) деревостан, меншим запасом деревини відзначаються мішаний деревостани за участю вільхи чорної, черешні, ясена звичайного та осики і найменшою (до 75 м³/га) продуктивністю характеризується дубовий деревостан (вік 41 рік) з незначною домішкою вільхи чорної та осики.

Відзначено, що найвищими середніми показниками висоти (21,7 м) і діаметру (30,0 см) характеризується тополевий деревостан. Дещо нижчі показники висоти (15,2 м) і діаметру (16,1 см) були встановлені у в'язовому насадженні з домішкою черешні, вільхи чорної, дуба звичайного та акації білої. Досить високі середні показники висоти (17,8 м) і діаметру (17,7 см) мають вільха чорна у мішаному деревостані з домішкою черешні, ясена звичайного та осики сформованого на західному схилі відвалу аналізованого сірчаного кар'єру.

У в'язовому насадженні найвищим показником імпедансу (7,5 кОм) і найнижчим (2,4 нФ) значенням поляризаційної ємності характеризується вільха чорна. Значно нижчий показник імпедансу у

сформованому насадженні дуба звичайного (4,1кОм), черешні (5,3кОм) та в'яза (5,4кОм). Відповідно, аналізовані деревні породи характеризуються і вищими показниками поляризаційної ємності, дуб звичайний – 3,60 нФ, черешня – 4,53нФ, а в'яз – 3,23нФ.

Ріст і розвиток деревних порід в аналізованих деревостанах істотно впливає на фізико-хімічні показники ґрунту, сприяє відтворенню ґрунтів, накопиченню органічних речовин, зумовлює зміну показника кислотності.

На ділянці з відтвореним лісовим насадженням складом 6Взш1Дз1Чш1Вхч1Акб у верхньому прошарку ґрунту (0,0-10,0 см) відзначено значний (5,07 %) вміст (ОР) та (8,95 %) на пробній площі з деревостаном складу 6Дз2Вхч2Ос+Вбк. Підвищений (3,31%) вміст (ОР) відзначено також у верхньому прошарку ґрунту на пробній площі з деревостаном 10Тк+Чш і середній (2,17 %) ступінь забезпечення (ОР) у аналізованому прошарку ґрунту встановлено на секції зі складом деревостану 6Вхч3Чш1Яз+Ос.

Відтворення деревостанів на порушених ділянках дозволить зменшити інтенсивність ерозійних процесів, забруднення середовища шкідливими речовинами та сприятиме збільшенню лісистості.

УДК 349.6

Клименко В.О., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Згідно зі ст. 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Це положення Основного Закону країни відображено і деталізовано у Земельному кодексі України, Законі України “Про охорону земель” від 19 червня 2003 року та інших актах земельного законодавства.

У Земельному кодексі визначено, що земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. В Кодексі також зазначено, що використання права власності на землю не повинно шкодити правам і свободам інших громадян,

інтересам суспільства, погіршувати природні якості землі та екологічну ситуацію. Згідно ЗК, земельні відносини – це відносини щодо володіння, розпорядження та користування землею. Вступати в земельні відносини можуть громадяни, держані органи, органи місцевого самоврядування та юридичні особи. Об'єктами земельних відносин можуть бути земельні ділянки і права на них, зокрема і земельні паї (частки) [1].

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Її основне завдання полягає в забезпеченні збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Охорона земель є надзвичайно важливим чинником забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни. Тому важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє держава шляхом виконання ряду своїх функцій.

У процесі здійснення правової охорони земель держава виконує чотири основні функції:

Регулююча функція правової охорони земель зводиться до встановлення правил раціонального використання земельних ресурсів. Такі правила можуть встановлюватися, наприклад, у формі обов'язків власників і користувачів земельних ділянок щодо їх раціонального використання, нормативів допустимої експлуатації земель, нормативів їх якісного стану та допустимого антропогенного навантаження на земельні ресурси.

Стимулююча функція правової охорони земель полягає в запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земельних ресурсів, які передбачені, зокрема, ст. 205 ЗК України.

Контролююча функція правової охорони земель зводиться до здійснення відповідними органами державної влади та місцевого

самоврядування державного контролю за використанням та охороною земель.

Каральна функція правової охорони земель виявляється у встановленні санкцій за порушення правил раціонального використання і охорони земель та їх застосуванні до порушників земельного законодавства. Такі санкції застосовують суди, а також державні інспектори з контролю за використанням і охороною земель та деякі інші посадові особи.

Важливим напрямом державної політики щодо охорони земель є *стандартизація і нормування* у галузі використання земель, які здійснюються шляхом прийняття нормативів і стандартів. Вони визначають вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, а також щодо допустимого сільськогосподарського освоєння земельного фонду країни. В Україні застосовуються, зокрема, нормативи: оптимального співвідношення земельних угідь; якісного стану ґрунтів; гранично допустимого забруднення ґрунтів; деградації земель та ґрунтів.

До земельних правопорушень з екологічним забарвленням належать: псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими відходами та стічними водами; використання земель способами, що призводять до зниження родючості ґрунтів та погіршення екологічної обстановки; проектування, розміщення, будівництво і введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель.

Адміністративна відповідальність настає за такі протиправні порушення земельного законодавства, як винні недоліки і недбалість у використанні й охороні земель, що за ступенем небезпеки не потребують кримінального переслідування.

Кримінальна відповідальність за порушення земельного законодавства настає у випадках вчинення дій, що зазіхають на встановлений земельний правопорядок і становлять суспільну небезпеку. До суспільно небезпечних дій, що тягнуть застосування заходів кримінальної відповідальності, КК України відносить: а) забруднення або псування земель (забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи

довкілля (ст. 239); б) безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст. 254); в) самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197).

Цивільна відповідальність настає за фактом порушення земельного законодавства, пов'язаного із заподіянням шкоди землям, що охороняються законом, правам і інтересам власників землі, землекористувачів, у тому числі орендарів, незалежно від притягнення винних до інших видів правової відповідальності.

Отже, завданнями охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Правова охорона - проблема багатогранна. Вона вирішується за допомогою різних правових засобів. Обов'язок такої охорони землі в першу чергу покладено на державу.

Література

1. Земельний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення 01.06.2020 р.).

УДК 349.6

Курилюк О.О., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РЕФОРМ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Україна, як країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу (ЄС), на сучасному етапі свого розвитку проходить шлях євроінтеграції та поступово впроваджує правову систему ЄС *Acquis communautaire* («доробок спільноти») у власне законодавство. Реформування та зміни значним чином стосуються й екологічного законодавства, зокрема у сфері управління водними ресурсами.

У своїх наукових працях дослідженням процесу впровадження принципів європейського законодавства у водне законодавство України присвячують увагу такі вчені як Уberman В.І., Васьковець Л.А., Осадча Н.М., Гребінь В.В., Хільчевський В.К., В.Б. Мокін та

багато інших, адже питання є вкрай актуальним. Науковцями досліджувалась важливість змін у водному законодавстві на кожному окремому етапі їх впровадження, проте на момент нашого дослідження стан реалізації реформ набув певного практичного значення.

Нами було проведена оцінка та аналіз змін у водному законодавстві України за останні п'ять років, що відзначились низкою нововведень, затвердженням нових нормативно-правових актів, що корегують процедури спостережень, контролю та оцінки стану водних ресурсів, гідрографічного районування території України, підходи до класифікації водних об'єктів і т. ін.

Об'єктом досліджень є реформи у водному законодавстві України у процесі гармонізації з європейською правовою системою.

Предмет нашого дослідження – зміст та основні положення нормативно-правових актів водного законодавства, що набули чинності з 2016 року.

На шляху досягнення поставленої мети було вирішено ряд завдань:

- проведено оцінку змін у водному законодавстві України;
- досліджено основні положення нових нормативно-правових актів у сфері водного законодавства та змін, які ними вводились;
- проаналізовано стан практичного втілення положень нового водного законодавства в процедури гідрографічного районування, моніторингу та управління.

Початком змін стало підписання Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року, відомої як Водна рамкова директива, що мало на меті забезпечення державою необхідної кількості водних ресурсів належної якості для відновлення, оздоровлення й безперервного розвитку водних екосистем, досягнення «доброго» стану водних об'єктів України, шляхом запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та належного екологічного врядування в районах річкових басейнів.

Активне реформування сфери управління водними ресурсами та імплементація директиви ЄС щодо охорони річкових басейнів в Україні розпочалось у 2016 році із затвердження Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водних ресурсів за басейновим

принципом». Цей закон стосувався змін у Водному Кодексі України (ВКУ), зокрема редакції існуючих термінів та введення ряду нових, що відображали вплив європейського законодавства (н-лад «басейновий принцип управління», «водогосподарська ділянка», «екологічний та хімічний стани масиву поверхневих вод», «масив поверхневих вод», «суббасейн» тощо). ВКУ було доповнено статтями про: гідрографічне і господарське районування території; басейнові ради; водогосподарські баланси; екологічний та хімічний стани масиву поверхневих вод; екологічний потенціал штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод; кількісний та хімічний стани масиву підземних вод; державний облік поверхневих вод; екологічний норматив якості води масивів поверхневих та підземних вод; плани управління ризиками затоплення [1].

Результатами законодавчих нововведень стало здійснення гідрографічного районування території України. Відтак сьогодні виділено 9-ть річкових басейнів (Вісли, Дунаю, Дністра, Південного Бугу, Дніпра, річок Причорномор'я, Дону, річок Приазов'я, річок Криму), 13-ть суббасейнів в межах 4-х районів річкових басейнів та 132 водогосподарські ділянки (за даними Державного агентства водних ресурсів України) [2].

Метою такого районування є розробка планів управління річковими басейнами, що являє собою стратегічний етап на шляху до інтегрованого, екологічного та економічно обґрунтованого, сталого управління водними ресурсами. Однак грамотному управлінню завжди повинен передувати етап підготовки інформаційного підґрунтя – моніторинг. Новий європейський підхід до моніторингу передбачив етап визначення масивів поверхневих та підземних вод (МПВ) [3], що є складовою аналізу характеристик району річкового басейну, виконується з метою більш точного та всебічного опису стану водних ресурсів, і вже власне для МПВ і встановлюються екологічні цілі та розробляються програми моніторингу. Визначення МПВ стало новим підходом до класифікації водних об'єктів України за географічними, гідрологічними показниками, основними антропогенними впливами, економічному аналізу водокористування та результатами виконання програми державного моніторингу вод.

Система державного моніторингу за станом підземних та поверхневих вод в Україні, що функціонувала та регулювалась Постановою КМУ від 20 липня 1996 року «Про затвердження Порядку

здійснення державного моніторингу вод», в рамках гармонізації національної водогосподарської діяльності з принципами Європейського Союзу, зазнала значних змін, які було викладено у Постанові КМУ «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» № 758 від 19 вересня 2018 р. Відмінностями нового Порядку здійснення державного моніторингу, в порівнянні із попереднім, стало: впровадження процедур діагностичного, операційного, дослідницького моніторингу та моніторингу морських вод (на зміну фоновому, загальному та кризовому); кожна з процедур моніторингу є послідовним етапом єдиного процесу спостережень та контролю стану водних об'єктів; розподіл сфер діяльності суб'єктів державного моніторингу; визначеність переліку показників та періодичності спостережень; етап встановлення референтних умов, тобто тих, які могли б існувати за відсутності антропогенного впливу на водний об'єкт [4].

Головним орієнтиром при розробці програм державного моніторингу виступає «стратегічна екологічна ціль» (досягнення/підтримання «доброго» екологічного стану масивів поверхневих вод, а також «доброго» екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод).

Впровадженню оновленої процедури моніторингу, яку називають «європейським моніторингом», передують створення програм діагностичного моніторингу вод у річках України.

Практична реалізація теоретичних положень нових нормативно-правових актів провадиться Державним агентством водних ресурсів України шляхом облаштування 4 базових лабораторій, які забезпечать виконання вимірювань пріоритетних забруднюючих речовин: лабораторія моніторингу вод Східного регіону (Сіверсько-Донецького БУВР, м. Слов'янськ); лабораторія моніторингу вод Дністровського БУВР (м. Івано-Франківськ); міжрегіональний офіс захисних масивів дніпровських водосховищ (м. Вишгород, Київська область); лабораторія моніторингу вод БУВР річок Причорномор'я та нижнього Дунаю (м. Одеса) [2].

Створення та забезпечення лабораторій є одним із важливих кроків Дорожньої карти впровадження європейських підходів моніторингу вод на території нашої держави та розробки планів управління річковим басейнами. Облаштування лабораторій було розпочато у 2019 році та, згідно планів органів виконавчої влади,

закінчиться у 2021 році. На початку 2019 року вже було розпочато виконання діагностичного моніторингу вод у басейні Дону, а у липні того ж року було запущено в роботу лабораторію Дністровського БУВР, яка здійснює вимірювання пріоритетних речовин у басейнах Дністра, Дунаю та Вісли у транскордонних та питних створах [2].

Моніторинг поверхневих вод проводиться відповідно до наказу Держводагентства України №21 від 11.01.2020, яким затверджено перелік пунктів моніторингу масивів поверхневих вод. Результати річних лабораторних досліджень стануть підставою для визначення екологічного стану (потенціалу – для істотно змінених та штучних водойм) та хімічного стану масивів поверхневих вод. Поняття хімічного та екологічного стану (потенціалу) є також відносно новими для екологічного законодавства України, їх було введено у 2016 р. затвердженням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водних ресурсів за басейновим принципом», а процедуру класифікації масивів поверхневих вод за їх екологічним та хімічним станом було визначено у 2019 році з набранням чинності Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України №5 «Про затвердження Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод» [5].

Оприлюднення результатів моніторингу вод 4-х лабораторій здійснюватиметься на web-порталі: monitoring.davr.gov.ua.

Отже, підписання Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» стало рушійною силою для реформування усієї законодавчої системи України у сфері водного законодавства, зокрема стрімке впровадження реформ розпочалось у 2016 році і триває досі. Модернізація підходів до гідрографічного районування, класифікації водних об'єктів, процедури моніторингу поверхневих та підземних вод, зміни в методиці оцінки якості вод, створення нових структур-суб'єктів у сфері контролю та управління станом водних ресурсів, перерозподіл обов'язків у цій сфері – усі ці кроки виконані з метою. розробки Планів управління річковими басейнами. На сьогодні зміни є відчутними та на разі мають позитивну

динаміку. Однак процес подолання виключно декларативного характеру нововведень сповільнюється такими факторами як невідповідність обсягів фінансування потребам (зокрема оновлення матеріально-технічної бази) та підготовка висококваліфікованого кадрового забезпечення.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водних ресурсів за басейновим принципом : Закон України від 04.10.2016 № 1641-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19> (дата звернення 02.06.2020 р.). 2. Офіційний веб портал Державного агентства водних ресурсів. URL: <https://www.davr.gov.ua/> (дата звернення 01.06.2020 р.). 3. Про затвердження Методики визначення масивів поверхневих та підземних вод : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.01.2019 №4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-19> (дата звернення 01.06.2020 р.). 4. Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. №758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-19> (дата звернення 01.06.2020 р.). 5. Про затвердження Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.01.2019 №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19>.

УДК 349.6

Мороз О. Т., старший викладач, Шур Т. М., студент 1-го курсу
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД

Водні ресурси і водне господарство охороняються як водним, так і природоохоронним законодавством, яке регулює відносини з охорони

і використання вод найбільш загальним чином, а водне законодавство має більш конкретні цілі, зокрема: забезпечити права громадян на чисту воду та сприятливе водне середовище, підтримати оптимальні умови водокористування; забезпечити відповідність якості поверхневих і підземних вод екологічним і санітарним вимогам; захистити водні об'єкти від забруднення, виснаження і засмічення; запобігти і ліквідувати шкідливий вплив вод; зберегти біорізноманіття водних екосистем [1, 2].

Все це досягається на основі принципу сталого розвитку - збалансованого розвитку економіки і поліпшення стану навколишнього середовища.

Технічний прогрес сильно і безжально порушує природну гармонію, завдаючи не виправної шкоди, що в кінцевому підсумку згубно позначається на здоров'ї людей. Всім відомо, що поширення і саме існування рослин і тварин на нашій планеті нерозривно пов'язане з наявністю придатною для їх життя води. Там, де вода в достатку, все живе розмножується швидше, і навпаки, там, де води мало або вона забруднена, життя завмирає і розвивається повільніше. Лише в умовах сприятливого водного режиму природне середовище забезпечує існування нормально розвиваються і життєздатних рослинних і тваринних співтовариств [3].

У відповідності до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», в Україні забрудненими є майже усі поверхневі водойми та ґрунтові води. Основними забруднюючими речовинами виступають – суміші азоту і фосфору, органічні речовини, які легко окислюються, отрутохімікати, продукти нафтопереробки, важкі метали, феноли. До факторів, які спричиняють забруднення водойм відходами промисловості можна віднести: використання застарілих технологій виробництва та устаткування; надмірна концентрація промислових підприємств; незручна структура промислового виробництва, що полягає в значному рівні зосередження екологічно небезпечних виробництв у межах певних регіонів чи місцевостей; недосконалість або відсутність необхідних природоохоронних систем; відсутність необхідного юридичного та економічного механізмів, які б заохочували запровадження екологічно безпечних технологій і природоохоронних систем.

Сама ж необхідність правового регулювання охорони, використання й відтворення вод викликана низкою чинників. По-перше - установленим екологічним станом природного об'єкта. Так, сьогодні можна оцінити дієвість розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року, яке схвалили Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року. Серед проблем, розв'язання яких цей правовий документ на жаль не реалізував, можна назвати: а) втрату значною частиною водних об'єктів своєї природної чистоти й порушення їх здатності до самоочищення; б) перевищення обсягу природного стоку вод у результаті забруднення водних об'єктів сполуками важких металів, азотом, сульфатами, нафтопродуктами й фенолами; в) скидання в річки в ряді областей забруднених вод.

По-друге - продовжують зростати масштаби споживання води: витрати свіжої води на одиницю випущеної продукції в Україні перевищують аналогічні показники порівняно з Францією - у 2,5 разу, Німеччиною й Великобританією - у 4,3 разу.

І зрештою, третьою причиною необхідності правового регулювання охорони, використання і відтворення вод є урахування таких їх якостей, як обмеженість і вразливість [4].

У сфері міжнародної водної політики обов'язковою для виконання усіма членами ЄС та рекомендованою для кандидатів є Водна Рамкова Директива, яка була прийнята 23 жовтня 2000 року на спільному засіданні Європейського парламенту та Європейської Ради. Вона встановлює цілі охорони води у XXI столітті: покращення природного середовища, забезпечення відтворення вод та недопущення їх забруднення, управління водними ресурсами за басейновим принципом, раціональне використання водних ресурсів [3].

Правова охорона й використання вод в Україні забезпечується Конституцією України (1996 року), Водного Кодексу України (1995 року), законами України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 року), "Про питну воду та питне водопостачання" (2002 року), "Про загальнодержавну програму розвитку водного господарства" (2002 року) та ін., розпорядженнями й указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та ін.

Сукупність цих документів, на чолі з Конституцією України закріплює особливе правове становище вод на території держави як національного надбання всього народу.

Це особливе правове становище спирається на поєднання специфічних характеристик вод таких як:

- частини навколишнього природного середовища, екосистеми;
- природного об'єкта;
- об'єкта права власності (причому Водний Кодекс України закріплює, що вони становлять виключну власність Українського народу і можуть надаватися лише в користування);
- об'єкта нерухомості, на чому наголошують відповідні положення Цивільного Кодексу України.

Отже, завданням водного законодавства є регламентація правових відносин з метою забезпечення збереження й науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення й галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення й виснаження, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорона прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Література

1. Мелех Л.В. Юридична відповідальність за порушення Водного законодавства як різновид гарантії законності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*, 2013, №1. С. 73-84.
2. Дейнега М.А., Шестопапка Р. І. Правове забезпечення якості водних ресурсів за законодавством України та Європейського Союзу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*, 2013, №182 (2). С. 116.
3. Підліснюк В. В., Алієв К. А., Стефанівська Т. Р. Україна та Рамкова Водна Директива ЄС : Посібник. К. : КМ Академія, 2002. 43 с.
4. Джуган В.О. Правове регулювання державної водної політики в Україні. *Держава і право.*, 2014, №51. С. 482-487.

Золотарьова І. Б. (Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне)

НОРМИ ТА КРИТЕРІЇ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОЛОГО-АГРОМЕЛІОРАТИВНОГО СТАНУ ОСУШУВАНИХ ҐРУНТІВ

Мета досліджень полягає у розробленні норм та критеріїв комплексного оцінювання еколого-агромеліоративного стану осушуваних ґрунтів з використанням комплексу показників для обґрунтування практичних рекомендацій щодо поліпшення еколого-агромеліоративного стану осушуваних ґрунтів та ефективного використання осушуваних ґрунтів.

Об'єкт дослідження: процеси просторово-часового формування еколого-агромеліоративного стану осушуваних ґрунтів.

Предмет дослідження: показники агроекологічного, меліоративного стану осушуваних ґрунтів та якості поверхневих вод .

Методологія досліджень полягала у системному підході, який враховує взаємозв'язки між показниками, що характеризують агроекологічний, еколого-меліоративний стани осушуваних ґрунтів, екологічний стан поверхневих вод із використанням відносної шкали оцінок, що змінюються в діапазоні від 0 до 1.

Алгоритм розрахунку індексу еколого-агромеліоративної оцінки (ІЕАМ) включає такі рівні агрегування показників: базових в агреговані, агрегованих в інтегровані, інтегровані в інтегральні індекси.

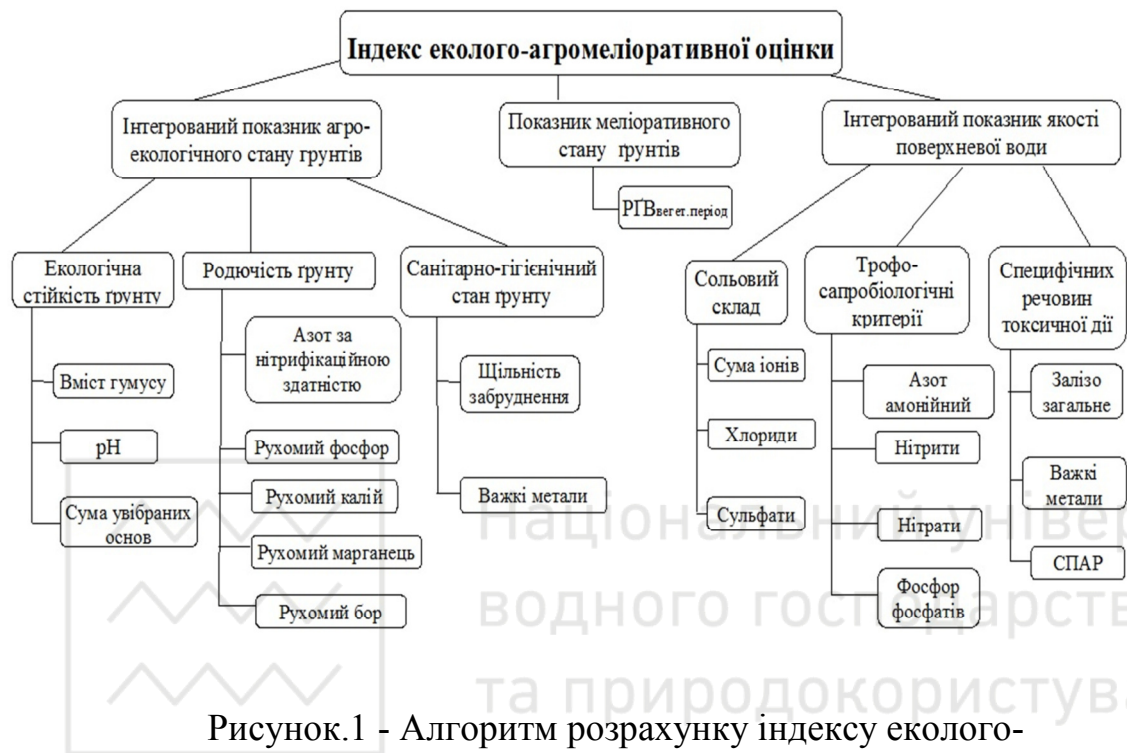

Рисунок.1 - Алгоритм розрахунку індексу еколого-агромеліоративної оцінки

Агрегування показників на всіх рівнях проводили з використанням середньозважених геометричних оцінок.

У ході проведення аналізу та оцінки базових, агрегованих, інтегрованих, інтегральних показників використовували загальноприйняті методи і методики, в основу яких було покладено дані моніторингу.

Для оцінки стану розвитку територій застосовували уніфіковану вимірвальну шкалу, розроблену Інститутом проблем природокористування та екології НАН України, згідно з якою стан оцінюють кількісно та якісно: еталонний – 1,0–0,8; сприятливий – 0,8–0,6; задовільний – 0,6–0,4; загрозливий – 0,4–0,2; критичний – 0,2–0.

За комплексною методикою оцінки еколого-агромеліоративного стану розраховується індекс еколого-агромеліоративної оцінки, який враховує взаємозв'язки між показниками, що характеризують меліоративний, санітарно-гігієнічний стани, стани екологічної стійкості і родючості ґрунту, поверхневих вод для ефективного управління розвитком цих територій.

В результаті дослідження розроблено комплексну методику еколого-агро меліоративної оцінки осушуваних ґрунтів. Основою, якої є системний підхід, що враховує взаємозв'язки між показниками, що характеризують агро екологічний та еколого-меліоративний стан осушуваних ґрунтів, екологічний стан поверхневих водних об'єктів.

Література

1. Методичні рекомендації з надання статусу спеціальної сировинної зони та контролю за її використанням /За ред. академіка УААН О.І. Фурдичка. Київ, 2007. 35 с.
2. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями, затверджена Наказом № 44 від 31.03.1998 р. 21 с.
3. Організація і ведення еколого-меліоративного моніторингу на осушуваних землях. Частина 2. Осушувані землі: ВБН 33-5.5-01-97 К.: Держводгосп України, 1997. – 70 с.
4. Методичні рекомендації з комплексної агро екологічної оцінки земель сільськогосподарського призначення /За редакцією канд. с.-г. наук О.О. Роскойд. Київ: Логос, 2008. 51 с.

УДК 349.6:342.9

Цимбалюк В.І., к.ю.н., професор; Швець О.М., к.ю.н., старший викладач, Степанець В.В., студент 5-го курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ ЛЮДЕЙ

Введення на території України карантину, що обумовлений прогресивним розвитком небезпечної інфекційної хвороби COVID-19, значно ускладнило роботу правоохоронних органів в частині забезпечення публічної безпеки та порядку. Адже, обмеження, що передбачені карантинними умовами, досить негативно позначаються на життєдіяльності суспільства, оскільки значною мірою її ускладнюють. Значна частина населення вважає, що вимоги карантину порушують Конституційні права громадян щодо перебування у громадських місцях, вільного пересування, отримання освіти та інших. При цьому виникає суспільне незадоволення, частішають випадки непокори та вчинення правопорушень.

Публічна безпека – це стан захищеності суспільства від небезпеки різного генезу, в тому числі і природного походження (наприклад, поширення небезпечної вірусної хвороби). Відповідно до закону України від 02.07.2015 №580-VIII «Про Національну поліцію», забезпечення публічної безпеки та порядку є основним завданням національної поліції. Як відомо, основою діяльності правоохоронних органів є правова база. Правову основу охорони публічного порядку в умовах поширення небезпечної інфекції в Україні складають такі нормативно-правові акти:

- 1) Конституція України;
- 2) Кодекс цивільного захисту України;
- 3) Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- 4) Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
- 5) Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»;
- 6) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2020 № 339-р Про заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку, спрямовані на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2
- 7) Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 р. № 392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів»;
- 8) Закон України від 02.07.2015 №580-VIII «Про Національну поліцію»;
- 9) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- 10) Наказ МВС від 06.11.2015 № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» та інші.

Таким чином, як видно з наведеного переліку, правову основу забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах карантину з однієї

сторони складають спеціалізовані закони і підзаконні акти, дія яких направлена на охорону здоров'я людей, та, з іншої сторони, адміністративні і цивільні нормативно-правові акти.

Основними ідеями розглянутої сукупності нормативно-правових актів в розрізі забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах карантину є:

- Збереження життя та здоров'я громадян;
- Попередження суспільної небезпеки природного походження;
- Забезпечення поінформованості громадян про стан речей;
- Протидія поширенню неправдивої інформації;
- Попередження соціальних збурень;
- Попередження вчинення протиправних дій;
- Превентивна робота поліції з населенням;
- Тактична робота поліції при виявленні правопорушень.

Особливого значення в умовах карантину набуває превентивна діяльність національної поліції. Адже, краще попередити негативну діяльність, а ніж ліквідовувати її наслідки. До превентивних дій поліції в умовах карантину, на нашу думку, варто віднести:

- Перевірку документів підозрілих осіб;
- Роз'яснювальну роботу з населенням;
- Патрулювання громадських місць.

У той же час, до осіб, які вчиняють правопорушення необхідно застосовувати заходи примусу та покарання. Адже, як відомо, відсутність покарання призводить до повторного вчинення порушень закону та до їх масовості.

Основними проблемами правового забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах карантину, на нашу думку є:

- порушення карантинних вимог не відноситься до переліку порушень публічної безпеки та порядку, що визначені главою 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що на нашу думку невірно;
- відсутність чіткого нормативно-правового визначення умов карантину;
- відсутність детально визначених видів порушень карантинних вимог та відповідної відповідальності.

Мельничук Ю. І., к.філос.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

У ХХІ столітті з'являються ряд філософсько-правових напрямів, одним із яких постає екософія права. Зазначений напрям може бути визначений як органічний складник пост(мета)некласичної філософії права [1, 20]. У його межах піддаються осмисленню сутнісна природа феномену права, джерела й закономірності його виникнення та механізм формування у прямих і зворотних зв'язках з іншими сферами буття людини як біосоціальної істоти й особистості в поєднанні фундаментальних категорій екологічності, гуманізму на підставі комплексного застосування таких методологічних правових складників, якими є онтологія, антропологія, гносеологія, аксіологія, інституціоналізм [2, 76].

Усвідомлення знань про екологічність права у сфері правотворчості та правозастосування передбачає їх використання задля екологізації правосвідомості особистості, гармонізації суб'єктно-об'єктних правовідносин в екосфері. Актуалізація зусиль, представників екософії права, при вирішенні проблем сучасності (пов'язаних, наприклад, із захистом природи та екологічної безпеки людини) фокусується на пошуку відповідей на виклики, які пов'язані із нинішніми глобальними процесами.

Аналіз законодавства щодо регулювання правовідносин у екосфері надає підстави стверджувати, що практика застосування правових норм залишається антропоцентричною, оскільки на першому місці захист людини, а також соціума від природних катаклізмів.

Зазначимо також про те, що не варто ігнорувати при створенні законодавчого підґрунтя необхідності дотримання принципів верховенства права та рівноцінного для всіх суб'єктів та об'єктів екосфери права на життя з метою гармонізації правовідносин. Водночас зауважимо, що наявність навіть досконалого законодавства не гарантує дотримання громадянами етичних норм, у сфері відношень людина-соціум-природа, без усвідомлення необхідності дотримання

норм екологічного права. Також, проблемними залишаються питання забезпечення балансу між використанням природних ресурсів та забруднення екосфери, посилення контролю та відповідальності за обсяг антропогенного забруднення навколишнього середовища та ін.

Актуальним завданням розвитку українського соціуму [3, 12] постає створення логічної, зрозумілої системи екологічного права, обґрунтування теоретичних положень реалізації та захисту екологічних прав громадян, зокрема право екологічної безпеки, відмови від архаїчних стереотипів розуміння екологічного права і законодавства.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека визначена як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів [4].

У процесі захисту екологічних прав громадян можуть бути застосовані як юрисдикційні способи так і альтернативні. За своєю сутністю екологічний конфлікт є різновидом правового, якому притаманні загальні ознаки конфлікту юридичного, а саме: наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами; галузева визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових засобів у процесі вирішення конфлікту; вирішення конфлікту в межах спеціальної юридичної процедури [5]. Спеціальні ж ознаки, що відображають саме екологічний зміст конфлікту є: спеціальний об'єкт та предмет; регламентація нормами екологічного права; специфічні наслідки, тобто завдання шкоди навколишньому природному середовищу тощо.

Сучасні еколого-правові дефініції поняття «конфлікт», як правило, стосуються питань вирішення екологічних спорів в контексті конкретного природного ресурсу з акцентуванням уваги на традиційних формах і методах врегулювання спору. Проте, з'являються наукові розвідки, які стосуються застосування інших способів врегулювання еколого-правових конфліктів. Зокрема, О. Бурцев у праці «Правові засади вирішення спорів щодо земельних

ділянок» [6] звертає увагу, в контексті пошуку шляхів оптимізації вирішення спорів щодо меж земельних ділянок, на процедури посередництва і примирення як форм позасудового порядку розв'язання спорів [6, с. 162-166]. А от О. Дубовік зауважує, що поряд із традиційними правовими приписами наукових розвідок та правотворчих розробок потребують розвитку правові інститути і норми, які спеціалізуються на вирішенні еколого-правових конфліктів, адаптованих до їх специфіки [7, с. 51]. У нинішніх умовах розвитку суспільства, варто більше уваги приділяти саме альтернативним способам врегулювання еколого-правових конфліктів, які більш сприятимуть ефективності вирішення протиріч враховувати інтереси та потреби сторін.

Отже, на наш погляд, застосування альтернативних способів врегулювання еколого-правових конфліктів сприятиме: правосвідомості особистості, гуманізації суб'єктно-об'єктних правовідносин в екосфері; розвитку механізму компромісної взаємодії різних суб'єктів екологічних правовідносин та врахування їх інтересів та потреб, врегулювання існуючих та уникнення виникнення еколого-правових конфліктів.

Зауважимо, що існує необхідність удосконалити механізмів правового регулювання альтернативних процедур врегулювання конфліктних ситуацій, що сприятиме їх розвитку.

Література:

1. Шефель С. В. Докорінні передумови екологізації правосвідомості як засобу соціальної гармонізації. Наукові записки Харківського ун-ту Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. 2008. Вип. 2 (31). С. 3-8.
2. Бургарт Т. І. Сутність та об'єктивна необхідність екософії права. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. 2009. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Вип. 1. С. 72-81.
3. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. Київ: Знання-Прес, 2002. 332 с.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.
5. Романенко М. А. Альтернативные формы разрешения правовых конфликтов в сфере прав человека и гражданина : автореф. дис. ...канд.юрид. наук : 12.00.01 Саратов, 2008. 18 с.
6. Бурцев О. В. Правові засади вирішення спорів щодо меж земельних ділянок : дис. ... канд. юрид. наук :

12.00.06 . Харків, 2016. 197 с. 7. Дубовик О. Л. Правовое регулирование экологических конфликтов: некоторые исходные положения. Lex Russica. 2016. № 6. С. 48 - 60.

Національний університет
водного господарства
та природокористування